

Çocuk Tarafından Ana ve Babaya Uygulanan Şiddet – Çocuğa Karşı Ana ve Babanın Korunması

Violence Committed by the Child Against Parents – Protection of Parents Against the Child

Gökçe CANARSLAN* 

ÖZ

Çocuk ve şiddet kelimeleri aynı cümle içinde kullanıldığında akla öncelikle çocuğa uygulanan şiddet gelmektedir. Ana ve baba karşısında zayıf durumda olan çocukları korumak için pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Ancak bazen bu durumun tersi de görülebilir. Çocuğun kendisini yetiştiren, çoğu zaman aynı evde birlikte yaşayan, velayet hakkı sahibi olan ana ve babasına şiddet uygulaması halinde kendi çocuklarına karşı bu kişilerin korunması gerekmektedir.

Çocuğun uygulayacağı şiddete ilişkin Türk Medeni Kanunu'nda özel hükümler bulunmamakla birlikte çocuğun korunması, çoğu zaman ailenin diğer bireylerini de korumak anlamına geldiğinden, çocuğun korunmasına ilişkin tedbirler, ana ve babanın ihtiyacına da cevap verecektir. Bu kapsamda şiddet eğilimi gösteren çocuktaki bu eğilimin sebebinin araştırılması için hakim tarafından bir uzmana yönlendirilerek şiddete başvurmadan tedbir alınması, çocuğa tavsiyeler, emirler verilip, yasaklar koyulması mümkündür. Ayrıca çocuğun gelişmesinin tehlikeye girmesi veya manen terkedilmiş olması halinde ana ve babadan alınarak bir kuruma yerleştirilmesine yönelik tedbir de şiddet uygulama ihtimalini azaltacağı için hem çocuğu hem ana ve babayı koruyacaktır. Öte yandan bazen çocuğun tehditleriyle isteklerini reddedemeyecek duruma gelen ana ve babanın bu zayıflıkları, malvarlıklarını kaybetmeleri riskini doğurabilir. Bu durumda kendilerine kayyım veya yasal danışman atanarak mallarının da korunması mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Şiddet, Velayet, Kayyım, Tedbir.

* Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk ABD Öğretim Üyesi,
gcanarslan@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7334-1872.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Gökçe CANARSLAN

E-posta/E-mail: gcanarslan@nku.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 08.04.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 30.05.2025

ABSTRACT

When the terms child and violence are used in the same sentence, the first thing that comes to mind is violence against the child. Many legal measures have been taken to protect children who are in a weak position vis-à-vis their parents. However, sometimes the opposite can also be the case. In the event that a child commits violence against his/her parents who raised him/her, who often live together in the same household, and who have the right of custody, these persons should be protected against their own children.

Although there are no special provisions in the Turkish Civil Code regarding violence committed by the child, since the protection of the child often means protecting other members of the family, measures for the protection of the child will also address the needs of the parents. In this context, it is possible to take measures without resorting to violence by referring the child who shows a tendency to violence to an expert by the judge to investigate the cause of this tendency, to give advice, orders and prohibitions to the child. In addition, if the child's development is jeopardized or the child is mentally abandoned, a measure to take the child away from the parents and place him/her in an institution will protect both the child and the parents as it will reduce the possibility of violence. On the other hand, the weakness of the parents, who are sometimes unable to refuse the wishes of the child due to the child's threats, may lead to the risk of losing their assets. In this case, it is possible to protect their property by appointing a trustee or legal counsellor.

Keywords: Child, Violence, Custody, Trustee, Measure.

GİRİŞ

Haber kaynaklarında her gün (yazık ki) görmeye alıştığımız konulardan biri de çocuklar tarafından ana ve babalarına uygulanan şiddet haberleridir. Özellikle çocuğun ergenlik döneminde çok daha yaygın olan bu şiddet türünden ana ve babanın korunması gerekmektedir. Bilgisayar oyunu satışına izin vermemesi sebebiyle çıkan tartışmada çocuğun babasını on beş yerinden bıçaklaması¹, çocuğun sigara içtiği, evden kaçtığı için uyararak spora gitmeme cezası veren babasını, gece uyurken yüzüne bıçak saplayarak yaralaması², yazın fındık toplamayı sevmemesine rağmen kendisini bahçeye götürmek isteyen ailesiyle tartışan çocuğun, anasını öldürmesi ve babasını yaralaması³, Yargıtay kararlarına yansıyan şiddet olaylarından sadece bir kaçıdır.

Çocuk tarafından ana ve babaya uygulanan şiddetin altında yatan pek çok sebep olabilir. Küçük yaşlardan beri ana ve babadan şiddet görerek büyüyen çocuğun, ergenlik sonrasında fiziksel gelişimiyle bir anlamda geçmişten öç alması ya da şiddeti artık normalleşmiş bir davranış olarak düşünmesi, okulda veya dışarıda kendisine uygulanan zorbalığı evde ana ve babaya yansıtması, ana ve babanın çocuğun üzerinde otorite kurarak doğruyu yanlış öğretmek yerine aile bireylerinde çocuğun hakimiyeti altında olduğu kanısının yerleşmesi, kumar ve uyuşturucu madde bağımlılıkları ile çocuğun normal harçlığın üzerinde paraya ihtiyaç duyması ve bunu elde edememesi, ana ve

1 Yargıtay 1 CD, E 2023/4687 K 2024/4849, 01.07.2024.

2 Yargıtay 1 CD, E 2022/14422 K 2024/3669, 20.05.2024.

3 Yargıtay 1 CD, E 2023/918 K 2024/5561, 16.09.2024.

babanın yaşlı, güçsüz veya tecrübesiz olmaları yüzünden çocuğa karşı gelememeleri bu sebeplerden bazılarıdır.

Şiddetin altında yatan sebepler psikolojik, ekonomik, toplumsal olmakla birlikte bu çalışmada, ortaya çıkan durumun sadece medeni hukuk açısından sonuçları, tekrar etmemesi veya şiddet ortaya çıkmadan engellenmesi için alınabilecek tedbirler incelenecektir. 20. yüzyılın başlarına kadar bahsi dahi geçmeyen çocuk haklarının geri alınması değil aksine ana ve babanın, çocuğu iyiye, doğruya yöneltmeye, eğitimine ve bakımına yetersiz kalması halinde onların korunmasının, çocuğun da korunması anlamına geldiğinden bahsedilecektir. Öte yandan çocuğun uyguladığı şiddetin aynı zamanda suç teşkil etmesi halinde cezalandırılması da mümkün olmakla birlikte, ceza hukuku da çalışmanın kapsamı dışında tutulacaktır. “Çocuk” ifadesi bir anlamıyla yaşı kaç olursa olsun ana ve baba ile ilişkisindeki kişiyi belirtmekte diğer anlamıyla da ergin olmamış, ana ve babanın velayet veya vasinin vesayeti altındaki yaşamının ilk evrelerinde küçüğü belirtmektedir. Bu çalışmada çocuk, ikinci anlamıyla ele alınacaktır. Böylece ergin olmayan çocuğun ana ve babaya şiddetinden söz edilebilmesi için, yaptıklarının bilincinde, ayırt etme gücüne sahip olması beklenmektedir. Bununla birlikte aynı konutta bir arada veya ayrı yaşamalarına rağmen ergin olmayan çocuk ile ana ve baba arasında soybağı kurulmuş ve velayet hakkına sahip olunan çocuklar, çalışmanın inceleme alanına girecektir.

I. AİLE İÇİNDE ÇOCUĞUN YERİ

A. AİLE KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Aile, dar anlamda eşler ve varsa çocuklar, geniş anlamdaysa hısımlık bağı içinde daha geniş kapsamdaki kişiler arasındaki bağı ifade etmektedir⁴. Bu bağ, bazen evlilik ve evlat edinme gibi hukuki işlemlerle bazen de kan bağı yoluyla kurulabilir⁵. Ailenin tanımı Türk Medeni Kanunu'nda⁶ (TMK) yapılmamakla birlikte evlilik birliğinin kurulması, eşlerin hak ve yükümlülükleri, soybağı, vesayet gibi başlıklarda dar ve geniş anlamda aile hukukunun konuları birlikte düzenlenmiştir. Ancak aile kavramı günümüzdeki anlamına gelinceye kadar farklı toplumlarda ve zaman içinde pek çok değişiklik göstermiştir. Başlangıçta aile adı altında daha büyük ve geniş kapsamlı şekilde çok sayıda kişinin birlikte yaşadığı geleneksel yaşam biçimi görülmekteyken 19. yüzyılın sonlarından itibaren kişilerin kendi içlerine kapanmalarıyla, kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sağlanmasıyla birlikte bu topluluk da küçülmeye başlamış ve daha az sayıda kişiyi barındıran çağdaş bir hale dönüşmüştür. 1960'lardan itibaren ise kuşaklar arasındaki bağların kopması, eşler arasındaki istikrarsızlıklar, ailenin üzerine inşa edildiği duygusal yuvanın yıkılmaya başlaması gibi sebeplerle çağdaş aile birliği

4 Ahmet Kılıçoğlu, *Aile Hukuku* (7. Bası, Turhan 2024) 3; Mustafa Dural, Tufan Öğüz ve Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (20. Bası, Filiz, 2025) 1; Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku* (25. Bası, Beta 2024) 4; Mehmet Erdem ve Aslı Makaracı Başak, *Aile Hukuku* (2. Bası Seçkin, 2024) 21.

5 İpek Sağlam, *Turkish Family Law* (On İki Levha, 2019) 6; Gözde Çağlayan Aygün, *Karşılaştırmalı Hukuk Bakımından Evlat Edinme ve Sonuçları* (2. Bası, Yetkin 2021) 1.

6 Türk Medeni Kanunu, Kanun Numarası: 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001, RG 08.12.2001/24607.

de form değiştirerek, ana ve babanın değerleriyle çocuğunkiler arasında kopuşlar yaşanarak ve kuşaklar arası süreklilik sekteye uğrayarak aile kurumu zayıflamaya bařlamıřtır⁷.

Bu süreçte tekstilde, farklı malzeme, şekil ve desenlerin bir araya getirilmesiyle elde edilen yeni, rengarenk bir bütün oluşturmak amacıyla kullanılan *patchwork* isimli üretim tekniğinden yola çıkılarak türetilen “patchwork aile” kavramı ile ana ve babaya eklenen üvey ana, baba ve kardeşlerden oluşan aile biçimi daha fazla görülmeye bařlanmıřtır⁸. Patchwork aile, ortak çocuğa sahip eşlerin boşanmalarının veya eşlerden birinin ölümlünün ardından diğer eşin başkasıyla evlenmesi veya birliktelik yaşaması ile yeni evlilikteki eşlerin, onların evlilik içinde veya dışında doğan çocuklarının da bir araya gelmesiyle, sınırsız biçimde oluşabilecek topluktur. TMK’da sadece dar anlamda aile ile ilgili hükümler yer almamaktadır. Bu şekilde meydana gelen aileler için de bazı hükümler bulunmaktadır. Söz gelimi TMK md.388’de eşlerin, ergin olmayan üvey çocuklarına özen ve ilgi göstermeleri gerektiği, kendi çocuğu üzerinde velayet hakkını kullanırken üvey ana veya babanın eşine yardımcı olması, koşullar zorunlu kıldığı takdirde çocuğun ihtiyaçları için onu temsil etmesi gerektiği ifade edilmektedir. Böylece sadece ana, baba ve çocuk arasında dahi çıkabilecek pek çok sorun varken, bu şekilde oluşan ailelerde durum daha da karışık hale gelmekte ve çeşitli koruma tedbirlerine başvurulması daha da önem arz etmektedir.

B. ÇOCUK İLE ANA VE BABANIN BİRBİRLERİNE KARŞI HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Medeni hukuk açasından “çocuk” terimi, bir taraftan yaşamın ilk evresindeki gerçek kişiyi, diğer taraftan da ana ve baba ile olan ilişkilerindeki insanı ifade etmektedir⁹. İlk anlamıyla kullanıldığında çocuk, kural olarak ergin olmadığı sürece ana ve babanın velayeti altında yaşamını devam ettirecek; bu süreçte ana ve baba da onun sağlığından, gelişimi ve eğitiminden sorumlu olacaktır. Ana ve baba, doğumunun ardından ruhsal, bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimini tamamlayarak topluma kazanması için çocuğa gerekli eğitimleri vermekle yükümlü olup bu yükümlülükler velayet hakkından kaynaklanmaktadır¹⁰. Velayet hakkı, ana ve babanın çocuğun yetişmesiyle, eğitimiyle, temsiliyle, yerleşim yerinin belirlenmesiyle, mallarının akıbetiyle ilgili konularda ne ölçüde karar verebileceklerini düzenlemektedir¹¹. Diğer bir deyişle velayet, ana ve babanın ergin olmayan (veya kısıtlı) çocuklarının bakım ve korunmalarını sağlamak amacıyla onların kişilikleri ve malları üzerinde sahip oldukları hakların, görevlerin ve yetkilerin tamamıdır¹².

7 Gaëlle D. Sauthier, *La violence des enfants envers leurs parents* (Schulthess Médias Juridiques SA 2018) 30.

8 Philipp Maier, Katharina Niderberger and Sara Hampel “Die Berechnung von Unterhaltsbeiträgen bei Patchworkfamilien” (2019) 9(1) Pratique Juridique Actuelle 879, 880.

9 Regina Elisabeth Aebi-Müller and Debora Tanner, “Das behinderte Kind im Zivil-recht” in Franziska Sprecher and Patrick Sutter (eds) *Das behinderte Kind im schweizerischen Recht* (Schulthess Juristische Medien AG 2016) 82.

10 Elçin Gülçin Grassinger, *Türk Medeni Kanununda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçüğün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler* (XII Levha 2009) 1.

11 Luca Maranta, “Art. 296” in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz and Roland Fankhauser (eds) *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, OFK – Orell Füssli Kommentar* (4th edn, Orell Füssli Verlag AG 2021), N 1 669.

12 Selahattin Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku* (Fakülteler Matbaası 1982) 497.

TMK’da genel olarak çocuk ile ana ve babanın birbirlerine karşı nasıl davranmaları gerektiği “velayetin kapsamı” başlığında düzenlenmiştir. Velayet hakkı öncelikle ana ve babanın çocuk üzerinde koruma ve yetiştirme görevi olarak kabul edilmekte, çocuğun da ana ve babadan kendisinin yetiştirilmesini talep hakkı bulunmaktadır¹³. Böylece ana ve baba TMK md.339’a göre velayet hakkını kullanırken çocuğun bakımı ve eğitimine ilişkin kararlar alırken onun menfaatini göz önünde tutmalı, çocuğa olgunluğu ölçüsünde hayatını düzenleme olanağı tanımalı, önemli konularda elden geldiğince çocuğun fikrini sormalıdır. Buna karşılık çocuğun da ana ve babasının sözünü dinlemekle yükümlü olduğu belirtilmiştir (TMK md.339/II).

Çocuk ile ana ve baba arasındaki hak ve yükümlülükler kanunda özellikle çocukların bakım ve eğitim yükümlülüklerini karşılama (TMK md.327), velayet hakkı (TMK md.335 vd.), çocuk malları (TMK md.352) başlıklarında düzenlenmesiyle birlikte bunlarla sınırlı değildir. Aksine aralarındaki ilişkinin temeli karşılıklı yardımlaşmaya, nezakete ve saygıya dayanmaktadır. Söz gelimi günümüzdeki teknolojik gelişmelerin sonucunda ana ve baba, çocuğun sosyal medyada görüntülerini paylaşırken onun kişilik haklarını ihlal etmemelidir¹⁴. TMK md.322’de ailenin huzuru ve bütünlüğünün sağlanması için hem çocuk hem ana hem de baba, birbirlerine yardımcı olmak, anlayış, saygı göstermek ve aile onurunu korumakla yükümlü tutulmaktadır. Bu yükümlülükler, çocuk ile ana ve babanın aynı evde yaşayıp yaşamamasına, velayet hakkına veya ana ve babanın evli olup olmamasına göre değişmemektedir¹⁵. Soybağının kurulması TMK md.322’nin uygulanabilmesi için yeterlidir. Aynı soydan gelen kişiler arasındaki sadakat yükümlülüğünü temel alan bu hüküm aile bağlarının, aile üyelerinin birbirlerine destek olma, ilgilenme ve saygı gösterme gibi davranışları gerektirdiği varsayımından yola çıkmaktadır¹⁶. Öte yandan hükmün kapsamı ve içeriği göz önünde bulundurulduğunda aralarındaki yardım, ilgi ve saygı gösterme yükümlülüğü ancak gönüllü olarak yerine getirilebilecek niteliktedir¹⁷; zira saygı ve nezaket, doğası gereği zorlamayla elde edilebilecek özelliğe sahip davranışlar değildir¹⁸.

13 Emine Akyüz, “Medeni Kanuna Göre Ana Babanın Çocuğu Yetiştirme Görevi” (1983) 16(1) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 511, 515.

14 Murat Topuz, “Çocuğu Kişilik Haklarının Ebeveynine Karşı Korunması” iç Aslı Makaracı Başak, Seda Öktem Çevik ve Gülen Sinem Tek (edr), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları İle Uyumlaştırılması* (Seçkin 2021) 344; Semih Yünlü, Görüntü Üzerinde Kişilik Hakkı (On İki Levha 2023).

15 Cyril Hegnauer *Die Gemeinschaft der Eltern und Kinder, Kommentar zu Art. 270-275, BK – Berner Kommentar*, (2nd edn, Stämpfli Verlag AG 1999) Art 272, N 15 70. Hatta çocuk ergin olduktan sonra dahi bunlar devam etmektedir.

16 Peter Breitschmid, “Art 272” in Ruth Arnet, Peter Breitschmid and Alexandra Jungo (eds), *Personen – und Familienrecht Art. 1–456 ZGB – Partnerschaftsgesetz, CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht (4th edn, Schulthess Juristische Medien AG 2023)* N 2 963.

17 Çocuk ile ana ve babanın birbirlerine karşı TMK md.322’den doğan yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde, eksik borç niteliğinde olmaları sebebiyle bunlar dava ve icraya konu edilemeyecektir ancak aksine davranışların da tamamen yaptırımdan uzak olduğu söylenemez. Yükümlülüklerin ihlali, ana ve babanın çocuğa TMK md.328 kapsamında ödeyeceği nafakayı etkileyebileceği gibi TMK md.510/2’ye göre mirasçılıktan çıkarma sebebi veya TMK md.346 vd.’da yer alan çocuğun korunmasına yönelik tedbirlerin alınmasına gerekeceği oluşturabilir. Bunun yanında Türk Borçlar Kanunu md.295/2’de bağışlananın, bağışlayana ya da onun ailesinden bir kimseye karşı kanundan kaynaklanan yükümlülüklerine önemli ölçüde aykırı davranışının bağışlananın geri alınması sonucunu doğuracağı belirtilmektedir. Bu hükme göre TMK md.322’den doğan yükümlülüklerin ciddi bir ihlali halinde çocuk ile ana ve baba tarafından yapılmış bağışlama da geri alınabilecektir.

18 Hegnauer (n 15) Art 272 N 8 68.

Çocuk ile ana ve baba ilişkisi sadece velayet hakkına bağlı değildir. Ana ve babanın boşanmalarının ardından içlerinden birine velayet hakkı bırakıldığında veya çeşitli sebeplerle velayet hakkı birinden kaldırıldığında diğer tarafın velayet hakkına bağlı olmayan yükümlülükleri devam etmektedir. TMK md.323'e göre soybağıyla kendisine bağlı çocuk ile velayeti kendisinde olmayan ana veya baba arasında, kanunda belirtilen sınırlara dikkat etmek suretiyle kişisel ilişki kurulmalıdır¹⁹. Gerek velayet hakkı sahibi olsun gerek bu şekilde kişisel ilişki kurulsun hafta sonlarında, birlikte çıktıkları tatillerde her durumda çocuk ile ana ve baba arasındaki yükümlülükler devam etmektedir. Aile hukukunda çocuğun bakımına ve eğitimine ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda borçlar hukukunda olduğu gibi aynen ifadan bahsedilemeyecektir ancak yine de ana ve babaya karşı, söz gelimi çocuğun bakımı ve eğitimi için gerekli masraflara katılmaları veya eğitimine ilişkin yükümlülüklerinin ihlal etmeleri halinde bu hakların teminini sağlayacak bazı imkanlara başvurma yolları bulunmaktadır.

Bütün bunlar birlikte değerlendirildiğinde kanunda açıkça ana ve babaya karşı şiddet uygulanmaması gerektiğinden bahsedilmese de TMK'nın pek çok hükmünden, çocuk ile ana ve babanın birbirlerine karşı hak ve yükümlülüklerinden, şiddet niteliğindeki davranışların gerçekleştirilmemesi yükümlülüğünün de bulunduğu sonucuna varılmalıdır.

C – ÇOCUK İLE ANA VE BABA İLİŞKİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Çocuk ile ana ve baba ilişkisi, toplumsal, ekonomik ve sosyal gelişmelerle yakından ilgilidir. Tarihsel süreçte toplumun değişimi, aile içindeki rollerin değişimini de etkilemiştir. Geleneksel ailede ana ve baba ile çocuk arasındaki rollerin sınırları kesin çizgilerle belirlenmekteydi. Baba ev dışında, ana ev içinde çalışmakta, çocuklar ise onlara kesin şekilde itaat etmek zorunda kalmaktaydılar. Roma Hukuku'nda pater familias'ın çocuk üzerindeki hakkı sınırsızdı. Pater familias, önceleri çocuğu dövebilir, satabilir hatta öldürebilirken bu yetkilerden dolayı Devlete değil sadece kendi vicdanına karşı sorumlu olmakla birlikte hakları giderek, ilk başta din kurallarıyla ardından İmparator Emirnameleriyle sınırlandırılmıştır²⁰. Başka deyişle çocuk, üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir bir nesne iken zaman geçtikçe haklara ehil, kişilik sahibi bir özneye dönüşmeye başlamıştır²¹.

Geleneksel ve toprağa bağlı ailelerde çocuk, tarım işçisi olarak görülmekte, bu sebeple fazla sayıda çocuk yapılması ailenin yararına olmaktadır. Bu dönemde günümüzdekinin aksine çocukların

19 Devredilmez ve vazgeçilmez nitelikteki bu hak, ana ve babanın boşanması ya da ayrılmasının ardından veya birbirleriyle evli olmayan ana ve babaya da tanınabilir. Breitschmid (n 16) Art 273 N 1, 966; Claudia Maria Mordasini-Rohner, "Art. 273" in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz and Roland Fankhauser (eds) *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, OFK – Orell Füssli* Kommentar (4th edn, Orell Füssli Verlag AG 2021) N 1 609; Arzu Genç Arıdemir, "Evlilik Birliğinin Boşanma ile Sona Ermesi Halinde Çocuğun Hukuki Durumu" iç Evgen Gülçin Elçin ve Arzu Genç Arıdemir (edr), *Çocuk Hakları Çalışmaları I* (On İki Levha, 2017) 151; Sanem Aksoy Dursun, "Çocuk ile Kişisel İlişki Kurma Hakkı ve Uygulamadaki Sorunlar" iç Aşlı Makaracı Başak, Seda Öktem Çevik ve Gülen Sinem Tek (edr), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları İle Uyumlaştırılması* (Seçkin 2021) 188. Talep üzerine çocukla kişisel ilişki kurulması kararı verilmesi zorunludur. Ancak bazı durumlarda kaldırılması mümkündür. Hegnauer (n 15) Art 273 N 57 97.

20 Akyüz (n 13) 512.

21 Rona Serozan, *Çocuk Hukuku* (2. Basi, Vedat 2017).

bakımına, eğitimine özel bir önem verilmemekte, ucuz işgücü elde etmek, çocuk sahibi olmanın tek amacı olarak görülmekteydi. Çocuğun temel yükümlülüğü de ana ve babaya itaat ederek, onların uyguladıkları disiplinin dışına çıkmayacak şekilde davranmaktı. Sanayi toplumuna geçildiğinde çocuğun görevi bu kez toprakta değil fabrikalarda çalışmaya dönüşmüştür. Ailelerin eskiye oranla daha küçülerek çekirdek aile haline gelmeye başladığı bu dönemde, çalışmayacak yaştaki çocukların bakımı aile için sorun oluşturmaya başladığından eskisi kadar çok sayıda çocuk yapılmasından kaçınılmaya başlanmıştır. Fransız İhtilali, Aydınlanma Çağı ve Dünya Savaşları'na kadar çocuğun birey olarak değil sadece ana ve babanın çalıştırarak üzerinden gelir elde ettiği, özellikle kız çocuklarının külfet olarak görülüp en kısa sürede evlendirilip evden uzaklaştırılmaya çalışıldığı bakış açısıyla, ana ve babaya tam itaate zorunlu olduğu için haklarından veya onlara karşı yükümlülüklerden söz etmek mümkün değildir. Ancak 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde kişi özgürlüklerinin yanında çocukların da ana ve babanın bir anlamda uzantısı değil birey olarak görülmeleriyle, korunmalarına dikkat çekilmeye başlanmıştır. İnsan hakları hareketlerinin de etkileriyle çocukların bedensel ve ruhsal gelişmelerine, fiziksel bütünlüklerinin, sağlıklarının korunmasına sadece ailelerce değil devlet tarafından da önem verilmesi gerektiği göz önüne alınmaya başlanmıştır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren artık çocuk hakları ciddi şekilde korunmaya hem ulusal hem uluslararası düzenlemelerle çocuğun konumu iyiden iyiye değişmeye başlamıştır.

Çocuk ile ana ve baba arasındaki ilişkiler de Devlet ile aile ilişkileriyle paralel şekilde zamanla dönüşüme uğramıştır. Geleneksel ailelerdeki babanın evin dışında, annenin evin içinde çalıştığı, çocuğun itaatle yüklü olduğu roller günümüzde yerini kaybetmiştir. Baba figürü, ananın duygusallığına karşılık pater familias'tan bu yana yasakları ve kuralı temsil etmekteyken zamanla modernleşerek otoritesini, her şeye gücü yeten, etkili ve miras bırakan baba imajını kaybetmeye; ana figürü de baba ile eşit düzeye geldiğinden ve konumları eşitlendiğinden, evin yönetimindeki tekeline elden kaçırmaya başlamıştır²². Bu süreçte çocuk, sosyal devletin aile hayatına müdahale imkanı, çocuk haklarının korunmasına yönelik gelişmeler, aile içindeki hiyerarşinin ve rollerin değişmesi, üretim araçları tarafından tüketici işlevinin farkına varılması, sert bir eğitimden çok duyguları ilgilendiren manevi yönü ağır basan eğitime geçilmesi, teknolojik gelişmeler, yapay dölleme gibi tıp dünyasındaki yenilikler benzeri birçok sebebin birleşmesiyle ana ve baba karşısında eşi benzeri görülmemiş bir statüye kavuşmuştur²³. Bunun sonucunda nadiren de olsa aşırı biçimde güçlenen bazı çocukların, sarsılmış ana ve baba otoritesine karşı çıkmak veya onların duygusal yönlerini kullanmak suretiyle ana ve babaya şiddet uyguladığı örnekler git gide daha fazla görülmeye başlanmıştır.

II. ÇOCUK ŞİDDETİ

A. ÇOCUK ŞİDDETİ KAVRAMI

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation) tarafından düzenlenen Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'nda şiddet, kişinin kendisine, başka bir kişiye, bir grup ya da topluma karşı yaralanma, ölüm,

22 Sauthier (n 7) 39.

23 İbid 62 vd.

psikolojik zarar görme, gelişme bozukluğu veya yoksunlukla sonuçlanan ve sonuçlanma ihtimalinin yüksek olduğu, fiziksel gücün tehditle veya fiilen, kasıtlı olarak kullanıldığı davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır²⁴. Fail ile mağdur ilişkisine göre yapılan ayırmada, failin ve mağdurun aynı kişi olduğu kişinin kendisine karşı şiddet; aile ve işyerinde, eş veya arkadaşlar arasında uygulanan kişiler arası şiddet; siyasal, toplumsal ve ekonomik nitelikteki daha geniş topluluklar tarafından işlenen toplu şiddet, olmak üzere üç ayrı grup bulunmaktadır²⁵. Aile içi şiddet ikinci grupta, kişiler arası şiddet arasında yer almaktadır.

Aile içi şiddetin tanımı²⁶, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun²⁷ md.2'den yola çıkılarak, eylemi gerçekleştiren kişinin, şiddet mağduruyla aynı evi paylaşmasa dahi aile ya da evde veya aile mensubu sayılan diğer kişilerin aralarında meydana gelen, her türlü psikolojik, fiziksel, cinsel ve ekonomik şiddet eylemleri şeklinde yapılabilir²⁸. Kanunda şiddet uygulayan kişinin nitelikleri, cinsiyeti belirtilmemiştir ancak şiddete uğrayan ya da uğrama tehlikesi altında olan kişilerin kadın, çocuk, aile bireyi veya takip mağduru olması gerektiğinin altı çizilmektedir. Aile içi şiddet eşe, ana ve babaya, çocuğa, kardeşe, aile büyükleri yaşlılara uygulanan, aile içinde meydana gelen şiddet olaylarını kapsayan geniş bir kavram olup sadece darbe ve yumruk vurma gibi eylemler değil bunların yanında hükmetme, zarar verme, kontrol altında tutma amacını taşıyan psikolojik, cinsel, ekonomik, fiziksel saldırı ve zorlama niteliğini taşıyan davranışlardır²⁹.

Çocuğun uyguladığı şiddet, aile içi şiddetin özel bir biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk, kişilerin kendilerini güvenlikte hissettikleri yer olan aile içinde ve aralarında sevgi, saygı şeklinde duygusal bağ olan kişilere karşı bu şiddeti uygulamaktadır. Çocuk şiddeti de tıpkı erginlerin uyguladığı gibi fiziksel veya psikolojik olabilir. Küçük yaşlarda ana ve babaya oyuncak fırlatmak, ısırmak, tekmelemek gibi nispeten önemsiz şekillerde karşımıza çıkmakla birlikte yaş büyüdükçe ana ve babayı dövmek, silahla ya da farklı şekillerde tehdit, öldürmeye teşebbüs etmek hatta bunu

24 <<https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach>> Erişim Tarihi 26 Mart 2025.

25 Dünya Sağlık Örgütü'nün Şiddeti Önleme İttifakı (Violence Prevention Alliance) <<https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach>> Erişim Tarihi 26 Mart 2025.

26 Ev içi şiddet ile aile içi şiddet terimleri ve eleştirisi için bkz: Bölüm III. C. AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE İLİŞKİN MEVZUATTA Kİ DİĞER HÜKÜMLER

27 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Kanun Numarası: 6284, Kabul Tarihi: 08.03.2012, RG 20.03.2012/28239.

28 Nil Karabağ Bulut, "6284 Sayılı Kanun'a Göre Şiddet Uygulayana Yönelik Muayene ve Tedavi Tedbirinin Şartları ve Hukuki Sonuçları" (2020) 40(2) Public and Private International Law Bulletin, 965, 968; Nazan Moroğlu, "Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi" Türkiye Barolar Birliği Dergisi (2012) 25(99) 357, 358; Burcu Değirmencioğlu, "6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un Anayasa Mahkemesi İçtihatları Işığında Değerlendirilmesi" (2023) 167 TBB Dergisi 289, 291; Ali Haydar Yağcıoğlu, "6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar" (2017) 19 (Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan) DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 913, 918; Kübra Ercoşkun Şenol, "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Üzerine Bir İnceleme" (2019) 7(13) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 423, 425; Cansu Kaya Kızılırmak, "İstanbul Sözleşmesi'nin Genel İlkeleri Işığında 6284 Sayılı Kanun'un 4. Maddesi Uyarınca Hakim Tarafından Verilebilecek Koruyucu Tedbirler" (2020) 40(2) Public and Private International Law Bulletin 625, 629.

29 Oğuz Polat, *Şiddet* (3. Bası, Seçkin 2021) 28.

gerçekleştirmek şekline dönüşmektedir. Psikolojik şiddet ise ana ve babanın sevgisini kullanarak onları tahakküm altına alarak istediğini yaptırma ya yönelik fiillerden oluşmaktadır.

Çocuğun şiddet uygulamasıyla ilişkilendirilebilecek, şiddet gören ortamda büyüyerek bu fiilleri normalleştirilmesi ya da çocuğa şiddet uygulanması gibi doğrudan veya dolaylı pek çok sebep vardır. Örneğin ana ve babanın çalıştıkları için bakıcıya bıraktıkları çocuğa karşı suçluluk duyarak onu şımartıp, otoritelerini kaybetmeleri; ana ve babanın kendi yaşayamadıklarını yaşatmak amacıyla aşırı derecede çocuğun emrine girmeleri; çocukların teknolojinin gelişmesiyle ve sosyal ağlar aracılığıyla yetişkinlerin kurallarından uzak bir kimlikle benliklerini oluşturmaları; patchwork ailelerde ya da boşanma hızının artmasıyla ana ve babanın işbirliği yapmamasından kaynaklanan velayet hakkı sahibi ana veya babanın öç alma duygusuyla, manipülasyonlarla çocuğu diğerine yabancılaştırmaları dolaylı sebeplerden bazılarıdır. Bu sebeplerin ortak paydası, aile kurumunda otoritenin kaybedilerek rollerin değişmesi, aile hiyerarşisinin tersine dönmesi iken sonucu ise zayıflamış ana ve babayla karşı karşıya kalan çocuğun, aileyi kontrol altına alması ve her şeye gücü yeten biri haline gelerek onlara karşı şiddet içeren davranışlar sergilemesidir³⁰.

B. ÇOCUK HAKLARININ KORUNMASINA YÖNELİK DÜZENLEMELER VE ETKİLERİ

Hukuk sistemi, taraflar arasında eşitsizlik olması durumunda, zayıf olanın korunmasına öncelik vermek suretiyle adaleti sağlamaktadır. İş hukukunda işverene karşı işçinin, kira hukukunda kiraya verenin karşısında kiracının korunması hep bu amaca hizmet etmektedir. Bu anlayıştan yola çıkarak çocuk ile ana ve baba ilişkisinde de güçlü olan ana ve babanın karşısında zayıf olan çocuğun korunmasına öncelik tanınması doğal ve gereklidir. Ancak bazı nadir durumlarda bu durum tersine işleyebilir.

Büyüklerle karşılaştırıldığında daha zayıf tarafta olan ve devlet aracılığıyla da korunmasına ilişkin çeşitli tedbirlerin alınması gerek çocuğa³¹, 20. yüzyılın başlarından itibaren uluslararası belgelerde de önem verildiği görülmektedir. 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi'nin kabul edilmesiyle devletlerin, çocuk haklarını dikkate almaları sağlanmıştır³². Uluslararası düzenlemelerin en önemlisi olarak görülen ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20.11.1989 tarihinde 44/25 sayılı kararla kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme³³, en fazla sayıda ülke tarafından onaylanan insan hakları belgesi olarak karşımıza çıkmaktadır³⁴. Bu sözleşmede yaşam hakkı (md.6), isim hakkı (md.7), bakılma hakkı

30 Sauthier (n 7) 62 ff.

31 1997 yılından itibaren Avrupa Komisyonu tarafından Daphne Programı ile çocukların ve kadınların şiddete karşı korunmalarına katkıda bulunmak, önleyici tedbirler alınmasını sağlamak, mağdur ve risk altındaki grupların desteklenmesi amacıyla yapılacak projelere ile oldukça yüksek bütçeli fonlar sağlanmaktadır. <https://ec.europa.eu/justice/grants1/programmes-2007-2013/daphne/index_en.htm> Erişim Tarihi 02 Mart 2025.

32 Mehmet Emin Çağırın, *Uluslararası Alanda İnsan Hakları* (4. Bası, Turhan 2020) 171.

33 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 02.09.1990 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Türkiye tarafından 14.09.1990'de imzalanmış, 09.12.1994 tarihinde kabul edilen 4058 sayılı kanunla onaylanmıştır.

34 Peri Uran, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yorumları Işığında 1982 Anayasası ile Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin

(md.7), görüşlerini ifade etme hakkı (md.12), eğitim hakkı (md.28, 29), sömürüye karşı korunma hakkı (md.37) gibi haklar yer almaktadır³⁵.

Çocuk haklarının korunmasına yönelik ve gerekliliğinden şüphe edilmeyecek bu belgelerde çocuk hakları ayrıntılı şekilde düzenlenmekle birlikte çocuğun yükümlülüklerinden hiç söz edilmemektedir. Zira çocuğun haklarına karşılık onun da özellikle kendisine bakan, eğitim sağlayan ve yetiştiren ana ve babasına karşı bazı yükümlülükleri bulunmaktadır. Öte yandan uluslararası belgelerde yer almayan bu yükümlülükler, iç hukukta kendilerine yer bulmaktadır. TMK md.322'de "Karşılıklı yükümlülükler" kenar başlığıyla ana, baba ve çocuğun ailenin huzuru ve bütünlüğüne uygun biçimde birbirlerine yardımcı olma, saygı, anlayış gösterme ve aile onurunu gözetmelerinin gerektiği belirtilmektedir³⁶.

TMK md.322 hükmü temelini, çocuk ile ana ve baba arasında ahlaki görevin yerine getirilmesine yönelik özen ve sadakat yükümlülüğünden almaktadır. TMK md.322'de açıkça belirtilmese de bu yükümlülükler arasında şiddet uygulamaktan kaçınmak önemli bir yer tutmaktadır. Aile üyelerinin yükümlülükleri arasında özellikle saygı gösterme, birbirlerine şiddet uygulamaktan kaçınmakla en yakın ilişkideki yükümlülüktür. Saygı, karşıdaki kişinin ilgi, görüş, duygu ve kişiliğine dikkatle davranma ve özen gösterme hali³⁷ olup her şeyden önce küçük bir çocuğun veya yaşlı ana ve babanın zayıflığında bile diğerinin kişiliğinin uygun bir şekilde tanınması anlamına gelmektedir³⁸. Başka deyişle aile bireyleriyle ilişki kurulduğu sürece birbirlerine karşı nasıl davranmaları gerektiği, saygılı olma yükümlülüğünün kapsamına göre belirlenmelidir³⁹.

Aile bağları, aile üyelerinin birbirlerine destek olma, ilgi ve saygı göstermeleri gerekliliğiyle bazı davranış şekillerinde bulunmayı gerektirdiği varsayılmaktadır. Söz gelimi oyuncaklarını toplamak benzeri davranışlarda çocuğun ana ve babasına yardımcı olması TMK md.322 kapsamında kalmakla birlikte, yardım yükümlülüğünden yola çıkılarak çocuğun ücretsiz işçi gibi çalıştırılması, angarya yasağına aykırılık teşkil etmektedir⁴⁰. Bu sebeple bir yandan tarafların birbirlerine karşı yükümlülüklerine, diğer yandan da zayıf olanın güçlü olana karşı korunmasına dikkat edilmelidir. Başka deyişle çocuğun şiddetine karşı yani çocuğa karşı ana ve babanın korunması ile çocuk haklarının korunması arasındaki sınırın çizilmesi önemlidir. Bu sınır çizilirken, çocuğun üstün yararı

Karşılaştırmalı İncelemesi" (2014) 13(26) İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 95, 98.

35 Ebru Ceylan, "Türk Medeni Kanunu'nda Çocuğun Korunmasıyla İlgili Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi" (2017) 19(Özel Sayı) DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Şeref Ertaşa Armağan 348, 349; Hayrunnisa Özdemir ve Ahmet Cemal Ruhı, *Çocuk Hukuku (Ders Kitabı)* (7. Bası, On İki Levha 2024) 15.

36 İsviçre'de 25.06.1976 tarihli Federal Kanunla yapılan ve 01.01.1978'de yürürlüğe giren değişiklikten sonra günümüzde çocukların ana ve babalarına karşı tek taraflı saygı gösterme yükümlülüğünün yerine geçmek üzere CCS md.272'de hükmü, karşılıklı olarak çocuk ile ana ve babanın birbirlerine saygı göstermeleri gerekliliği halini almıştır, Claudia Stehli "Art. 272" in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz, and Roland Fankhauser (eds) ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, OFK – Orell Füssli Kommentar (4th edn, Orell Füssli Verlag AG 2021) N 6 608.

37 Stehli (n 36) Art.272 N 6 608.

38 Hegnauer (n 15) Art 272 N 45 78.

39 Breitschmid (n 16) Art.272 N 7, 964. Saygı gösterme yükümlülüğü, ideolojik, dini, siyasi görüşleri de kapsamakla birlikte, bazen başkalarının kişiliğine saygı göstermek amacıyla kişinin kendi görüşlerini savunurken ölçülü davranmasını da gerektirmektedir.

40 Serozan (n 21) 243.

gözetilerek ancak çocuğun aile hukukundan ve özellikle TMK md.322'de yer alan ana ve babaya karşı yükümlülükleri de göz ardı edilmeyecek bir tutum izlenmelidir.

743 sayılı Türk Kanunu Medenisi⁴¹ (eMK) md.267'de çocukların ana ve babalarının sözünü dinleme, onlara itaat etme yükümlülüğüne uymamanın yaptırımı, “tedip hakkı” başlığında düzenlenmiş olup bu hak doktrinde “çocuğa öğüt vermek, uyarıda bulunmak, istisnai olarak sert davranmak ve gerekirse onu dövme” şeklinde yorumlanmaktaydı⁴². Tedip hakkı, eMK'nın yürürlüğe girmesinden önce hem okulda hem de evde büyükler tarafından uygulanmakta, genellikle haylaz ve söz dinlemeyen çocuğun dövülmesinin onun eğitimine, tedip ve terbiyesine yararlı olacağı fikri benimsenmekle birlikte 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başından itibaren az sayıda yazar tarafından yetişkinlerin dayaktan kaçınmaları ileri sürülmektedir⁴³. Bu hak, ana ve babaya itaat etmeyen, saygı göstermeyen çocuklara karşı başka çare ve yaptırımların sonuç vermemesi halinde çocukların yükümlülüklerini yerine getirmelerini, uslanmalarını sağlamak amacıyla tanınmakta ve hakkın, menfaati, selameti, ruhsal ve fiziksel sağlığı göz önüne alınarak çocuğun gelişmesini engelleyecek veya ona kötü etki yapacak şekilde kullanılmaması gerektiğine dikkat çekilmekteydi⁴⁴. Tedip hakkı, genellikle çocuğu azarlamak, sağlığını bozmayacak şekilde kulağını çekmek gibi fiillerle onu uslandırmak için kullanılmakta ve velayet hakkı kapsamına giren yetkiler arasında ele alınmaktaydı⁴⁵. Bu dönemde de tedip hakkının kullanılması için çocuğun güvenliği ilkesinin göz önüne alınması, çocuğun itaat yükümlülüğünün içerik yönünden velayetin amacı ile sınırlı olması sebebiyle çocuğun, kendi yararına ve kişiliğine aykırı talimatlara uyma zorunluluğunun bulunmadığına dikkat çekilmekteydi⁴⁶. Yürürlükteki kanunda tedip kavramına neden yer verilmediğine ilişkin Kanun Gereğesi'nde⁴⁷ açıklık bulunmamakla birlikte kanuna ilişkin tutanaklardan yola çıkılarak⁴⁸, İsviçre kanun koyucusu tarafından tedip hakkını öngören hükmün kaldırıldığı 1976 revizyonundan esinlenilerek bu tutumun

41 Türk Kanunu Medenisi Kanun Numarası: 743, Kabul Tarihi: 17.02.1926, RG 04.04.1926/339

42 Bülent Köprülü ve Selim Kaneti, *Aile Hukuku* (2. Bası, Filiz 1989) 249; Akıntürk ve Ateş (n 4) 423; Tekinay (n 12) 504.

43 Mehmet Semih Gemalmaz, *Osmanlıdan Cumhuriyete Kadımlara, Çocuklara ve Azınlıklara Karşı Ayrımcılık, Şiddet ve Sömürü* (Homer 2018) 2107. Yazar, çocuğun terbiyesinde önceliğin ana veya onun yerini tutacak kadın akrabada olduğunu, bu kişilerin bulunmaması halinde tedip hakkının baba ve erkek akrabalara geçtiğini; çocukların ana ve babaya itaat etmeleri, onlara karşı saygıyla davranması gerekliliğinin Kur'anda pek çok hükümdede yer aldığını, ana ve babanın, çocuğun ilim öğrenmesi, iyi ahlaklı olması için tedip ve tazir haklarının bulunduğunu ortaya koymaktadır 140-153.

44 Köprülü ve Kaneti (n 42) 250.

45 Tekinay (n 12) 504. Farklı görüşler ve değerlendirmeleri için bkz Sera Reyhani Yüksel, *Velayet Hakkının Anayasal Sınırları* (Legal 2020) 152.

46 Sevgi Usta, “Anne babanın tedip hakkı” (1994) 8 İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 15, 16. Çocuğun güvenliği ilkesi için bkz Emine Akyüz, “Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar” (1991) 24(2) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 709, 710.

47 Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde TMK'ya ilişkin görüşmelerin tutanaklarında genel olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye vurgu yapılmakta ve çocuğun yararının göz önünde tutulduğu görülmektedir. Ayrıca eMK md.267'nin çağın gerekleri, çocuk haklarına ilişkin sözleşmelerin ruhuna uygun bulunmayarak benimsenmediği ve yeni kanunun bünyesine alınmadığı ifade edilmektedir. Akıntürk ve Ateş, (n 4) 423.

48 Türkiye Büyük Millet Meclisi 21. Dönemi, 4. Yasama Yılı, 74. Cilt, 13-16. Birleşim Tutanakları.

benimsenmek suretiyle TMK'ya alınmadığı söylenebilir⁴⁹. İsviçre Medeni Kanunu'nda⁵⁰ (CCS) yapılan bu revizyon, dört yapısal unsurla karakterize edilerek böylece çocuk, hukuk sisteminin bir öznesi haline getirilmiş, çocuğun üstün çıkarlarına yönelik düzenlemeler yapılmış, çocukla ilgili ilişkiler devlet tarafından denetime alınmış ve çocuğa bazı öznel haklar tanınmıştır⁵¹. Öte yandan eMK md.267'de yer alan tedip hakkının mevzuattan çıkarılmasına rağmen, bunun bir yanılısama olduğu ve TMK'da yer alması dahi varlığını sürdürdüğü ileri sürülebilir. Bu görüşe göre bir taraftan, velayet hakkının çocuk üzerinde bir egemenlik hakkı vermesi niteliği göz önüne alınarak, egemenliğin kullanımının araçlarından birinin de tedip hakkı olması diğer taraftan, TMK md.339/II'de çocuğun itaat etme ödevinin açıkça saklı tutulması ve itaat etmenin ana ve babanın gerekli kararları alma ve uygulama yetkilerine çocuğun uymasının tek yolunun tedip hakkı olması sebepleriyle tedip hakkının TMK'da şeklen kaldırılrsa dahi halen varlığı ileri sürülebilir⁵². Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarında da tedip hakkının uygulamasının, herhangi bir ciddi veya uzun süreli fiziksel etki göstermese dahi kişinin onuruna ve fiziksel bütünlüğüne bir saldırı teşkil ettiği takdirde aşığılayıcı bir ceza teşkil ettiğine dikkat çekilmektedir⁵³.

Gerek uluslararası gerekse iç hukuktaki olsun yapılan düzenlemelerde çocuk hakları korunurken ana ve babanın çıkarlarına da dikkat edilmesi önemlidir. Zira ana ve babanın çocuğa karşı yükümlülüklerini yerine getirirken onların rollerinin tamamen göz ardı edilerek, çocuğa aşırı derecede üstünlük tanınması, çocuğa yarar değil zarar verecektir. Çocukların korunmaları gerekmele birlikte onlara yetişkin rolü verilir, yetişkin gibi davranılmamalıdır. Çünkü yetişkinlerden farklı olarak, çocuklar iradelerini bağımsız bir şekilde kullanma kapasitesine sahip olmadıklarından, kendilerini dinleyen, şefkatli ve onlarla ilgilenen yetişkinler tarafından yönlendirilmeleri gerekmektedir; aksi halde çocuklar çok erken olgunlaşıp, bağımsız hale gelerek ait olmadıkları ve kendilerine zararlı olacak yetişkinlerin dünyasına katılacaklardır⁵⁴.

49 Hülya İmamoglu, "Yeni Medeni Kanundaki Düzenleme ve Velayete Hakim İlkeler Çerçevesinde Tedip Hakkının Değerlendirilmesi" (2004) 54(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 165, 176. Tedip hakkının İsviçre'de kanundan çıkarılmasına rağmen velayetin içeriğinde hala mevcut olduğu, aslında ana ve babanın kullanabileceği eğitim araçlarının ve bunların sınırları arasında olduğu ileri sürülebilir.

50 İsviçre Medeni Kanunu, Kanun Numarası: 210, Kabul Tarihi: 10.12.1907.

51 Kurt Affolter-Fringeli and Urs Vogel, *Die elterliche Sorge/ der Kindesschutz, Art. 296-317 ZGB – Das Kindesvermögen, Art. 318-327 ZGB – Minderjährige unter Vormundschaft, Art. 327a-327c ZGB Schweizerisches Zivilgesetzbuch, BK – Berner Kommentar* (Stämpfli Verlag AG 2016), (Art.307-327c) N 22, 369.

52 Burak Gemalmaz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ve Türk Hukukunda Çocuğun Bedensel Cezaya Karşı Korunması*, (Legal 2005) 185. Bununla birlikte gerek bir toplumsal davranış biçiminin örf ve adet kuralı haline gelerek, gerek Birleşik Krallık'da *common law*'dan kaynaklandığı gibi bazı hukuk sistemlerinde açıkça normatif olarak düzenlenmese dahi ana ve babanın tedip hakkının olduğunun kabulü gerekse de hakim in yeri geldiğinde toplumun değer yargılarından hatta şiddeti onaylayan atasözlerinden yararlanarak karar verebildiği göz önüne alındığında TMK'da tedip hakkı, gözle görülen bir norm olmamasına rağmen varlığı sürmektedir.

53 *Tyrer v UK* App no 5856/72 (ECtHR, 25 April 1978). Bu davada 15 yaşındaki çocuğun Man Adası'nda mahkeme kararıyla kırbaçlama cezasına çarptırılması ve cezanın babanın gözetiminde gerçekleştirilmesinin ardından çocuğun başvurduğu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından, bu tür cezaların "aşığılayıcı muamele" özelliği göstermesi sebebiyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md.3'ün ihlal edildiğine karar verilmiştir.

54 Çocuk, "minyatür bir yetişkin" değildir. Sauthier (n 7) 73.

Bu sebeple kanun koyucu düzenleme yaparken tarafların hepsinin, yani hem ana ve babanın hem de çocuğun çıkarlarını göz önünde bulundurmalıdır. Çocuğun sadece haklarının değil, bazı yükümlülüklerinin de olduğunun bilincine varıldığında ana ve babanın rollerinin de yerine getirmelerine yardımcı olunacak ve böylece çocuğun ana ve babaya karşı hakları da korunacaktır. Ana ve babanın çocuğa bakma, koruma, eğitime yükümlülüğünün karşısında çocuğun da onlara saygı gösterme, destek olma, yardım etme, anlayışlı davranma gibi yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunun yanında TMK md.339/II'de çocuğun, ana ve babasının sözünü dinlemekle yükümlü olduğundan bahsedilmektedir⁵⁵. Örneğin okumayı sevmeyen çocuğu, ana ve babanın yüksek eğitim almak için kurslara gitmeye zorlanmaması, çocuğun hakkı olarak görülebilir; buna karşılık çocuğun devlet tarafından belirlenen zorunlu eğitimi almak için kendisini okula gönderen ana ve babanın sözünü dinlemesi beklenmektedir. Çocuğun kendisini ilgilendiren hukuki süreçlere katılım hakkı sınırsız olmamakla birlikte çocuğun görüşlerini açıklayabilmesi için öncelikle ayırt etme gücüne sahip olması, ardından açıklanan görüşe ne kadar önem verileceğinin tespitinde, çocuğun yaşı ve olgunluğu dikkate alınarak karar verilebilmesi kuralı, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme md.12'de ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları'nda⁵⁶ görülmektedir⁵⁷. Dolayısıyla çocuğun katılım hakkı özelinde, çocuk haklarının da sınırsız olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Çocuğun ana ve babaya karşı hiçbir yükümlülüğünün olmadığı varsayımında, tarafların rollerinin değişmesi kaçınılmazdır. Söz gelimi ana ve babanın, çocuğun arkadaşı haline gelerek, kendi sorunlarını çözmesi için çocuğun kullanılması veya sevmek yerine çocuğa tapma derecesinde bağımlılık gösteren, kendisine güvenmeyen, naif, kırılğan ana ve babayı çocuğun yönetmesi gibi durumlarda aile hiyerarşisi tersine dönmektedir. Dolayısıyla ana ve babanın fiilen çocuktan alt seviyeye yerleştiği ve aile hiyerarşisinin tersine döndüğü durumlarda, içinde buldukları zayıflık hali sebebiyle ana ve babanın, çocuktan korkarak onun isteklerini reddedemedikleri için maddi, psikolojik, fiziksel şiddete maruz kalarak çıkarlarını savunma yeteneklerini kaybettiklerinden korunma ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır⁵⁸.

III. ANA VE BABANIN KORUNMASI İÇİN ALINABİLECEK TEDBİRLER

Çocukları korumak için bile olsa söz dinlememe ve itaatsizlik ana ve baba için dayanılmaz boyuta gelse dahi çocuklara karşı hiçbir yaptırımın uygulanamayacağı fikri, ana ve babayı elleri bağlı bir "kukla" haline getireceği için ana ve babasının sözünü dinlememeyi süreklilik haline getiren, daima onlara karşı gelecek itaatsizlik eden ve bu davranışı şirretlik boyutuna ulaştıran çocuğa karşı, ana ve babanın korunması için bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir⁵⁹.

55 TMK md.339/III'de ana ve babanın, olgunluğu ölçüsünde çocuğun hayatını düzenlemesi için kendisine olanak sağlamaları ve önemli konularda elden geldiğince çocuğun düşüncesinin göz önünde tutulacağı belirtilmektedir. Dural, Öğüz ve Gümüş (n 4) 386; Akıntürk ve Ateş (n 4) 424; Kılıçoğlu (n 4) 503.

56 *Nielsen v Denmark* App no 10929/84 (ECtHR, 28 November 1988); *Rieme v Sweden* App no 12366/86 (ECtHR, 22 April 1992).

57 Gemalmaz B (n 52) 164.

58 Sauthier (n 7) 119.

59 Akıntürk ve Ateş (n 4) 423

A. TMK MD.346-348'DE YER ALAN “ÇOCUĞUN KORUNMASI” BAŞLIKLİ HÜKÜMLER

Velayet, ana ve babaya çocuklarıyla ilgili karar alma hakkı vermekle birlikte bu hakkın gereklerini yerine getirmemeleri halinde çocuğun kişiliğinin korunması için alınması gereken tedbirler, “Koruma önlemleri” (TMK md.346), “Çocukların yerleştirilmesi” (TMK md.347), “Velayetin kaldırılması” (TMK md.348) başlıklarında incelenmektedir.⁶⁰ Bu tedbirler, ilk planda sadece çocuğun korunmasına yönelik olduğu izlenimini vermektedir ancak hükümler incelendiğinde sadece çocuğun ana ve babasına karşı değil, çocuğa karşı ana ve babanın korunması için de bunlara başvurulabileceği görülmektedir. Zira koruma hükümleri, çocuktan yola çıkarak aynı zamanda ailenin ve aile içindeki bireylerin de korunmasına yardımcı olmaktadır.

Bu tedbirler, çok geniş bir yelpazede uyarı, tavsiye, yardım, emir verme, yasaklama, denetim ziyaretleri gibi hafif olanlardan en ağır tedbir olan velayetin kaldırılmasına kadar durumun gereklerine göre uygulanabilecektir⁶¹. Çocuk koruma tedbirleri alınırken dikkat edilmesi gereken bazı ilkeler bulunmaktadır. Bunlar, talilik (ikincillik), tamamlayıcılık, önleme ve orantılılık ilkeleridir. Talilik ilkesine göre hakim mütahalesinden önce çocuğun korunması, öncelikle velayet hakkına sahip ana ve babanın sorumluluğundadır. Başka deyişle çocuğun refahı tehlikeye düşmüşse ona yardım etmek, çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu olanların temel yükümlülüğü olduğu için ana ve babanın tehlikeyi önlemek için bir nevi önceliği bulunmaktadır⁶². Tamamlayıcılık ilkesi, tedbirlerin sadece gerektiğinde duruma müdahale etmesini belirtirken, önleme ilkesi mümkün olan en erken aşamada mümkün olan en hafif tedbire öncelik verilmesini, orantılılık ilkesi, bir tedbirle fayda elde edilebilecekken daha ağır bir tedbirin alınmaması veya duruma hiçbir fayda sağlamayacak çok hafif bir tedbirin alınmaktan kaçınılmasını ortaya koymaktadır⁶³.

Çocuğun korunmasına yönelik tedbirlerden ilki TMK md.346'da yer almaktadır. TMK md.346'e göre çocuğun yararının ve gelişmesinin tehlikeye düşmesi halinde ana ve babanın çare bulamadığı ya da güçlerinin yetmediği durumlarda hakim, çocuğun korunması için uygun tedbirleri alabilecektir. Söz gelimi şiddet eğilimi gösteren çocuğa karşı ana ve babanın çare bulamaması halinde hakim tarafından, TMK md.346'ya göre psikoloğa yönlendirilme tedbiri uygulanarak⁶⁴, ana ve babanın şiddet görmesi engellenebilir. Bunun sayesinde ailenin üçüncü bir kişi tarafından gözlemlenip, ailedeki işlev bozukluğu tespit edilerek çocuğun ana ve babasına karşı şiddet uygulamasına yol açan nedenlerin anlaşılmasına olanak tanınmak suretiyle aile üyelerinin arasındaki denge yeniden kurularak, çocuğun onlara karşı daha saygılı ve itaatkar olması sağlanabilir⁶⁵.

60 Çocuğun kişiliğinin yanında mallarının korunmasına yönelik tedbirler TMK md.352 vd'da yer almaktadır. Bkz Gökçe Canarslan, *Çocuk Malları* (Filiz 2024).

61 Affolter-Fringeli and Urs Vogel (n 51) Art.307-327c N 7 364.

62 Maranta, (n 11) N 4, 702; Yvo Biderbost, “Art. 307” in Ruth Arnet, Peter Breitschmid and Alexandra Jungo (eds), *Personen – und Familienrecht Art. 1–456 ZGB – Partnerschaftsgesetz, CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht* (4th edn, Schulthess Juristische Medien AG 2023) N 12 1076.

63 Affolter-Fringeli and Urs Vogel (n 51) Art.307 N 25, 469; Biderbost (n 62) Art. 307 N 12 1076.

64 Biderbost (n 62) Art. 307 N 16 1077.

65 Sauthier (n 7) 94.

Çoğu zaman çocuğun gelişimi, onun üzerinde otorite ve kontrol sağlayamayan ana ve babaya karşı şiddet içeren davranışlarda bulunmasıyla da tehlikeye girecektir. Bu durumda çocuğun iletişim kurabileceği başka bir büyüğün müdahalesi ve yanına yerleştirilmesiyle sorunun çözülmesi mümkün olabileceği gibi çocukla ilgilenmek konusunda yetkin kurumlara yerleştirilmek de ona fayda sağlayabilir. TMK md.347/I'de çocuğun gelişmesinin tehlikeye düşmesi veya manen terkedilmiş olması halinde çocuğun ana ve babadan alınarak bir kuruma yerleştirilebileceği, TMK md.347/II'de ise ana ve baba ya da çocuğun talebi üzerine, çocuğun aile içinde kalmasının huzurlarını, kendilerinden katlanmalarının beklenemeyeceği derecede bozması ve duruma göre başka bir çarenin bulunamaması halinde aynı tedbirlerin alınabileceği ifade edilmektedir. Hükmü karşılayan eMK md.273/2.cümlede çocuğun "şirretliği" sebebiyle ana ve babanın emirlerine karşı gelmesi halinde başka türlü ıslah edilemeyecekse aynı tedbirlerin ana ve babanın talebi üzerine alınabileceği belirtilmekteydi.

Çocuğun korunmasına yönelik tedbirlerden özellikle TMK md.347/II, ana ve babaya karşı şiddet uygulanmasını önleyici niteliktedir. Çünkü şiddet uygulayan çocuğun aile içinde, ana ve babayla birlikte kalması, çoğu zaman ailenin huzurunu ağır biçimde bozmaktadır. Bu sebeple ana ve babanın da tedbir alınmak üzere hakime başvurabileceği hükümde açıkça ifade edilmektedir. Dolayısıyla çocuğun, ana ve babasına karşı kötü niyetli, ısrarlı bir direnç göstermesi ve o koşullar altında kendisine başka bir şekilde yardım edilememesi durumunda da tıpkı çocuğun korunmasında olduğu gibi ana ve babanın korunması için de aynı tedbirler alınmalıdır⁶⁶. Böylece çocuk aileden alınarak başka bir aileye, bakımevine, yetiştirme yurduna, yatılı bir okula gönderilebilir⁶⁷. Çocuğun evden uzaklaştırılması tedbirinin uygulanabilmesi için, şiddetin hiçbir şekilde önüne geçilememesi, birlikte yaşamanın artık mümkün olmaması gerekmektedir.

Çocuğun başka yere yerleştirilmesi, beraberinde pek çok muhtemel riski barındırmaktadır. Bu yüzden somut olayın özelliklerine göre takdir yetkisinin kullanılması önemlidir. Bazen ana ve baba, zorunluluk olmamasına rağmen sorumluluklardan kaçmak için bu yola başvurabilirken, bazen çocuk, yerleştirildiği kurumun kendisini, ana ve baba evine geri göndermesi için uygunsuz davranışlarını arttırarak sürdürmeye devam edebilirken bazen de yerleştirme, aile içindeki çatışmanın yatıştırılmasına olanak sağlayıp bir süre uzaklaştıklarında tarafların düşünmelerine, rahat nefes almalarına ve daha sakin karar vermelerine yardımcı olabilir⁶⁸. Çocuğun aile içinde kalmasıyla başka yere yerleştirilmesi arasında yapılacak seçimde, müdahalenin son derece ciddi riskler taşıdığı göz önüne alınarak karar verilmelidir. Başka deyişle bu tedbirin uygulanması konusunda özellikle katı bir gereklilik ve zorunluluk olması, orantılılık ilkesi açısından önemlidir⁶⁹. Öte yandan bu tedbirin çocuğa ya da ana ve babaya ceza vermeyi amaçlamadığı, çocuğun gelişiminin tehlikeye girmesi halinde örneğin çok yaşlı ana ve babanın, eğitimine ve bakımına yetemeyerek çocuğun psikolojik

66 Affolter-Fringeli and Urs Vogel (n 51) Art.307-327c N 8 364.

67 Erdem ve Makaracı Başak (n 4) 472; Akıntürk ve Ateş (n 4) 446; Dural, Ögüz ve Gümüş (n 4) 393. Bu durumda velayet hakkı kaldırılmaksızın çocuk, evden uzaklaştırılacaktır.

68 Sauthier (n 7) 107.

69 Maranta (n 11) N 3 702; Biderbost (n 62) Art.307 N 1 1094.

sorunlar yaşayarak bunları şiddet olarak dışa vurmasıyla ana ve babaya yardımcı olmak amacıyla yerleşim yerinin değiştirildiğine dikkat edilmelidir.

TMK md.348'de çocuğun korunması için diğer tedbirlerden sonuç alınmadığı veya tedbirlerin yetersiz olmasının önceden anlaşılması halinde, ana ve babanın hastalığı, deneyimsizliği gibi sebeplerle velayet görevini yerine getirememeleri ya da çocuğu gösterilmesi gereken ilgiden mahrum bırakmaları veya yükümlülüklerini ağır şekilde savsaklamaları şartları bir araya geldiğinde, velayetin ana ve babadan alınabileceği belirtilmektedir⁷⁰. Ana ve babaya karşı uygulanan şiddetin belli bir derecesinden sonra artık onların da çocuğun gelişimini sağlayamayacakları kabul edilmelidir. Ancak velayetin kaldırılması koruma tedbiri niteliğinde olduğu için çocuğun sağlıklı gelişimi ve menfaati tehlikede değilse, bu tedbire başvurulamayacaktır⁷¹. Mahkemenin velayet hakkının kaldırılması kararı verilebilmesi için talepte bulunulması gerekli olmadığından sebeplerin oluştuğunu herhangi bir şekilde öğrenen hakim, re'sen hareket ederek bu kararı verebilir⁷². Böylece ana ve babanın deneyimsizliği, yaşlılığı, ayırt etme güçlerinin bulunmaması gibi sebeplerle eğitimine yeterince özen gösterilmeyerek bunun sonucunda onlara karşı şiddet uygulayarak suç işleyen çocuğun, örneğin ceza dosyasından haberdar olduğu takdirde, TMK md.348'e göre velayet hakkının kaldırılması mümkündür.

Ana ve babaya şiddet uygulayan çocuğun velayet hakkı her ikisinden de kaldırıldığı takdirde çocuğa TMK md.349/İ'e göre bir vasi atanacaktır. Çocuk bu andan itibaren velayet değil vesayet altında bulunacağından vesayete ilişkin hükümlere tabi olacaktır. Bununla birlikte ana veya babadan sadece birinden kaldırıldığı takdirde velayet hakkı, tek başına diğerine ait olacaktır⁷³. Velayet kaldırıldığında ana ve babanın, çocuğun bakım ve eğitim giderlerini karşılama yükümlülüğü devam etmektedir (TMK md.350).

B. KAYYIMLIK VE YASAL DANIŞMANLIK

Bazen çocuk tarafından uygulanan maddi, psikolojik, fiziksel şiddet öyle boyutlara ulaşabilir ki ana ve baba, kendi çıkarlarını savunma yeteneklerini kaybetmiş olabilirler. Söz gelimi ana ve baba, çocuğun tehdidi ve yapabileceklerinden öyle çok korkarlar ki artık onun hiçbir isteğini reddedemeyecek duruma gelebilirler; bu durumda artık ana ve babanın “zayıflık” halinden bahsedilmesi mümkündür⁷⁴. Böylece zayıflık halinde bulunan ana ve babayı korumak için kendilerine kayyım veya yasal danışman atanabilir. TMK md.426-431'de “Kayyımlık ve Yasal Danışmanlık” başlığı altında bu kurumlar düzenlenmiştir⁷⁵. Bu tedbirler özellikle çocukları sürekli kendilerinden para

70 TMK md.348 mehz kanun CCS md.311'den alınmıştır. Ancak sonradan yapılan değişikliklerle CCS md.312'e göre TMK md.348'de bulunmayan, ana ve babanın haklı sebeplerle Çocuk Koruma Kurulu'ndan talep etmesi halinde velayetin kaldırılacağı hükmü yer almıştır.

71 Grassinger (n 10) 164.

72 Dural, Ögüz ve Gümüş (n 4) 398.

73 Akıntürk ve Ateş (n 4) 441.

74 Sauthier (n 7) 119.

75 TMK md.396'da vesayet organları olarak vesayet daireleri, vasi ve kayyımlar sayılmış ancak bunların arasında yasal danışmana yer verilmemiştir. Vesayet organları arasında sayılmamakla birlikte yasal danışmanlık, TMK md.426-428'de

isteyen ve artık aile bütçesini yönetemeyen hatta geliri olmasına rağmen aciz hale düşme ihtimali olan ana ve babanın korunması için önemlidir. Kayyımlik ve yasal danışmanlığa ilişkin hükümlerde çocuğun üstün menfaati, zorunlu bir unsur olmadığı için verilecek kararlarda (şüphesiz her durumda çocuğun korunması gerekmektedir birlikte) ana ve babanın malvarlığı hakkında taraflar arasında eşitlik gözetilerek, özellikle ergenlik dönemindeki gençlerin şiddetine karşı onların malvarlığını korumak mümkün olacaktır.

Kayyım, vesayet organlarından biri olmasına rağmen vasi, vesayet altındaki kişinin hem kendisini gözetmek hem de malvarlığını yönetmek ve hukuki işlemlerde kişiyi temsil etmek için atanmakta ancak kayyım, sadece belirli bazı işleri görmek ya da malvarlığını yönetmek için görevlendirilmektedir⁷⁶. Kayyımın yetkileri, vasi kadar geniş olmadığından atanması gereken haller kanunda açıkça belirtilmekte, görevi ve yetkisi atandığı işle sınırlı kalmaktadır. TMK md.426'de temsil kayyımlığı, TMK md.427'de yönetim kayyımlığı, TMK md.428'de istek üzerine kayyımlik olmak üzere üç tür kayyımlik bulunmaktadır. Temsil kayyımı, vesayet makamı tarafından TMK md.426'da veya kanunun başka hükümlerinde belirtilen hallerde, re'sen ya da ilgilinin talebi üzerine atanabilir⁷⁷. Ancak çocuğun ana ve babaya şiddet uygulaması, onları tehdit etmesi gibi hallerde ana ve babanın korunması için, temsil kayyımına ilişkin hükümlere başvurulması daha sınırlı olacaktır. Çünkü temsil kayyımı, daha çok acil veya menfaat çatışmasıyla ilgili ve çoğu zaman somut bir işlem için kullanılabileceğinden dolayı yeterli korumayı sağlayamayabilecektir.

Buna karşılık yönetim kayyımlığı, daha geniş bir yönetim ihtiyacını kapsamaktadır. TMK md.427/2'de yönetim kayyımının atanacağı haller arasında, vesayet altına almak için yeterli sebep bulunmamasına rağmen kişinin bir malvarlığını kendi başına yönetme gücünden yoksun olması durumundan bahsedilmektedir. Kişinin kendi malvarlığını yönetememesi, fiziksel engellerden, zihinsel veya yaşa bağlı zorluklardan ve aşırı derecedeki deneyimsizlikten⁷⁸ ileri gelebilir. Ancak bu yetersizlik halleri, kişinin kısıtlanmasına yol açmayacak düzeyde olmalıdır. Ana ve babanın çocuğun şiddetinden korkarak zayıflık hali içinde bulunmaları, onların yetersizliğine işaret edebilir. Söz gelimi yaşlı ana ve babanın çocuklarının tehditlerine boyun eğerek, bedeli çocuğa verilmek üzere tek evlerinin satılmasına karşı çıkamamaları, onların mali durumdaki irade zayıflıklarını göstermektedir. Dolayısıyla vesayet makamının ana ve babaya yönetim kayyımı atayarak, çocuğun mali şiddetinden

yer alan kayyımliğa ilişkin hükümlerden hemen sonra TMK md.429'da düzenlenmiştir. TMK md.430-431'de her iki kurum için uygulanacak yetki ve usule ilişkin ortak hükümler yer almaktadır.

76 Akıntürk ve Ateş (n 4) 507. İsviçre'de tipe bağlılık ilkesi gereğince katı şekilde şartları ve sınırları önceden belirlendiği için ölçülülük ilkesine aykırılık teşkil ederek, bazen somut durumdaki ihtiyaçlara cevap veremediği ve kişiye özel tedbirlerin alınması gerekçeleriyle vesayet hukuku alanında 01.01.2013'de yürürlüğe giren kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Mehmet Akçal, "İsviçre Medeni Kanunu'na Göre Kayyımlik Türleri", (2018) 20(2) DEÜHFD 63, 65. Ayrıntılı bilgi için bkz Cevdet Yavuz, Fulya Erlüle ve Murat Topuz, *Yeni Vesayet Hukukuna Doğru: Yetişkinlerin Korunması Hukuku* (Beta 2017). Değişiklikten önce kanunun eski hali, TMK'nın yürürlükteki hükümlerine benzemektedir.

77 TMK md.426'da ergin bir kişinin hastalığı, başka yerde bulunması gibi sebeplerle kendi işini görememesi ya da temsilci atayabilecek durumda olmaması, yasal temsilci ile küçük veya kısıtlının menfaat çatışmalarının bulunması, yasal temsilcinin görevini yerine getirmeye ilişkin bir engelinin çıkması hallerinde temsil kayyımının atanabileceği belirtilmiştir.

78 Örneğin göçmen bir ailede çocuğun okulda ülkenin dilini ve kültürünü öğrenerek yaşadıkları yere alışmasıyla, ana ve babanın ülkenin dilini öğrenememeleri halinde aşırı deneyimsizliklerinden bahsedilebilir.

korunmaları mümkün olabilir. Zayıflık hali, ana ve babanın kendi çıkarlarını korumak için yetersiz kalmaları sonucunda, onların korunmalarına ihtiyaç duyulmasını gerektirmelidir⁷⁹. Zayıflık, ana ve babanın oldukça saf ve kolay etkilenebilir yapılarından, çocuğun psikolojik ve fiziksel şiddetine karşı koyamayacak durumda olmalarından, çocuk tarafından istismar edilmelerinden kaynaklanabilir. Böylece ana ve babanın çocuğun davranışları yüzünden karşılaştıkları zorluklar, kendileri açısından önemli sonuçlar doğurabilecek nitelikte olduğunda TMK md.427/2'ye göre yönetim kayyımı atanarak mallarının korunması mümkündür.

TMK md.428'de istek üzerine kayyımlık düzenlenmiş olup TMK md.408'de yer alan sebeplerin bulunması halinde (yaşlılık, engellilik, deneyimsizlik veya ağır hastalık sebepleriyle işlerini gerektiği şekilde yönetememe) ergin kişilere, kendi istekleri üzerine kayyım atanabileceği belirtilmiştir. Ancak isteğe bağlı kısıtlama sebepleri yalnızca kişinin malvarlıksal korunma (malvarlığı değerlerinin kapsamlı ve sürekli yönetimi) ihtiyacını doğurmalıdır; kişinin aynı zamanda kişisel koruma ihtiyacının da bulunması halinde hakim tarafından kısıtlamaya ilişkin değerlendirme yapılmalıdır⁸⁰. Ayrıca TMK md.408'deki sebeplerin bulunması yeterli olmayıp ana ve babanın kayyımlık talebinde bulunmaları gerekmektedir. İstek üzerine kayyım atandığında malvarlığı kayyım tarafından yönetileceği için, örneğin korktuğu için ihtiyacı olmasına rağmen emekli maaşını kendisi harcamayıp çocuğuna veren ana ve babanın malvarlığı korunabilecektir.

TMK md.429'da düzenlenen yasal danışman da tıpkı kayyımlıkta olduğu gibi kısıtlanması için yeterli sebep olmamakla birlikte bazı önemli iş ve işlemlerde düşüncesine başvurulması gereken kişi olup kayyımlığa benzer özellikler taşımaktadır⁸¹. Oy danışmanı, yönetim danışmanı ve kanunda bulunmamasına rağmen doktrinde kabul edilen karma danışmanlık şeklinde çeşitleri bulunan yasal danışman, TMK md.429'da 9 bend halinde sayılan hukuki işlemlerin yürütülmesinde etkilidir⁸². Bu işlemler yapılırken olumlu görüşünün alınacağı oy danışmanı, ana ve babanın korunmasında diğer tedbirlerden daha dikkat çekicidir. Çünkü yönetim veya karma yasal danışman atanan kişinin, bunlarla ilgili kapsamdaki hukuki işlemleri, kayyım benzer şekilde danışman tarafından yapılacağı için özellik göstermez ve gerekli korumayı kayyımlıkta olduğu şekilde sağlar. Ancak oy danışmanı olarak atanacak kişi, ana ve babaya yok gösterecek, rehberlik edecek, tavsiyede bulunacak profesyonel bir yardımcı olduğu takdirde, fiziksel ve zihinsel engellerden, yaşa bağlı zorluklardan, deneyimsizlikten kaynaklanan zayıflık durumları ortadan kalkarak malvarlıklarının korunması kolaylaşabilir. Bu sayede ana ve babanın, yapılacak hukuki işlemi farklı bir bakış açısıyla, çıkar dengesi göz önüne alarak tekrar değerlendirmeleri ve gerekli kararları bir kez daha düşünerek vermeleri mümkündür⁸³. Kendilerine kayyım veya yasal danışman atandığında ana ve babanın fiil

79 Sauthier (n 7) 114.

80 Dural, Ögüz ve Gümüş (n 4) 500.

81 Kılıçoğlu (n 4) 581.

82 Oy (katılım) danışmanı, TMK md.429'da düzenlenen hukuki işlemlerde görüşüne başvurulacak kişidir. Oysa yönetim danışmanı atanan kişi, malvarlığının sermaye unsurlarında yönetim olanağından yoksun ancak gelirlerini yönetebilecektir. Karma danışmanlıkta ise bu iki sınırlama birlikte geçerlidir.

83 Sauthier (n 7) 114.

ehliyetleri ortadan kalkmadığından⁸⁴ söz konusu hukuki işlemlerin dışında kalan işleri kendileri yapabilecekleri gibi çocuğun velayet hakkında da değişiklik olmayacaktır.

C. AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE İLİŞKİN MEVZUATTAKİ DİĞER HÜKÜMLER

Çocuk tarafından ana ve babaya uygulanan şiddet, aile içi şiddet çeşitlerinden biridir. Dolayısıyla aile içi şiddetin önlenmesine ilişkin mevzuattaki bazı hükümlerin, ana ve babanın korunması için de kullanılması mümkündür. Şiddet gören veya görme tehlikesinde olan kadın, çocuk, aile üyesi veya tek taraflı ısrarlı takibe uğrayan kişilerin korunması ve şiddetin önlenmesi amacıyla çıkarılan ve günümüzde oldukça yaygın şekilde uygulamasının görüldüğü bir diğer kanun ise 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'dur⁸⁵. 6284 sayılı kanun md.2/(1) d'de aile içi şiddet, mağdur ve uygulayanın aynı haneyi paylaşmaları zorunlu olmamakla birlikte aile, hane veya aile mensubu sayılan kişilerin arasındaki fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet olarak tanımlanmıştır⁸⁶. Şiddet uygulayan kişi ise bu hükümde şiddet olarak tanımlanmış tutum ve davranışları uygulayan veya uygulama tehlikesi olan kişilerdir.

6284 sayılı kanun, ailenin korunmasını ve kadına karşı şiddetin önlenmesi amacını gütmekle birlikte şiddet uygulayanın sadece erkek olmasını zorunlu tutmamakta ve kadınları ön plana almanın yanında ailenin korunmasını da temel almaktadır. Bunun sonucunda mağdurun erkek, kadın veya çocuk olması mümkündür. Başka deyişle şiddet içeren davranışı, çocuğun da gerçekleştirmesi mümkündür. 6284 sayılı kanun md.2/(1)e'ye göre mağdur, şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan veya kalma tehlikesi bulunan kişiyi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişileri kastettiğinden, şiddet mağduru kişi, çocuğun anası olabileceği gibi babası da olabilecektir. Dolayısıyla çocuk tarafından şiddet uygulandığı takdirde ana ve babanın korunması için de 6284 sayılı kanuna başvurulabilecektir. Bu kanun hem şiddet mağdurunu koruyucu hem de şiddeti önleyici tedbirler alınmasına olanak tanımaktadır⁸⁷. Bu amaçla mülki amire, mağdura barınma yeri sağlamak, maddi yardım yapmak, psikolojik, hukuki vs. konularda danışmanlık hizmeti vermek gibi yetkiler tanınmaktadır. Mülki amir, illerde vali, ilçelerde ise kaymakam olup gecikmesinde sakınca olan tedbirlerde kolluk amiri de bazı koruyucu tedbirler alabilecektir. Mülki amirin alabileceği sınırlı sayıda olmayan tedbir türleri, uygun barınma yeri, geçici maddi yardım, rehberlik ve danışmanlık hizmeti sağlanması,

84 TMK md.458'de kişiye kayyım atanmasının onun fiil ehliyetini etkilemeyeceği belirtilmektedir. Kendilerine yasal danışman atanan kişilerin, vasi tayini kadar geniş olmasa da bazı işler için fiil ehliyetlerinden kısmen yoksun kalmalarına ilişkin tartışma için bkz Dural, Ögüz ve Gümüş (n 4) 505. Kendilerine yasal danışman atanan kişilerin fiil ehliyetlerinin sınırlı ehliyetliler kategorisine girdiği yönünde bkz Akıntürk ve Ateş (n 4) 511.

85 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Kanun Numarası: 6284, Kabul Tarihi: 08.03.2012, RG 20.03.2012/28239.

86 Karabağ Bulut (n 28) 968; Moroğlu (n 28) 358; Değirmencioğlu (n 28) 291; Yağcıoğlu (n 28) 918; Ercoşkun Şenol (n 28) 425; Kaya Kızılırmak (n 28) 629.

87 Kanunun genel gerekçesinde kişilere yönelik şiddetin, insan hakkı ihlali olması sebebiyle bu sorunun özel alan sorunu olmaktan çıkması, toplumsal alanda tartışılması ve mücadelesinin devlet politikası olarak kabul edildiği belirtilmektedir.

geçici koruma altına alınma ve kreş imkanının sağlanmasıdır⁸⁸. Tedbirlerden somut olaya uygun olanları, çocuğu tarafından şiddet uygulanan ana ve baba için de alınması mümkündür. Tedbirlerin uygulama esasları, “6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Yönetmelik”, “Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik” gibi çeşitli yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Bunun yanında 6284 sayılı kanun md.14 uyarınca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı olarak 2012 yılında hayata geçirilmiş Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) de şiddet mağdurunun korunması için önemlidir.

Sadece mülki amir değil hakim de mağduru koruyucu (işyerinin, yerleşim yerinin gerekirse kimlik bilgilerinin değiştirilmesi) ve şiddeti önleyici (konuttan uzaklaştırma, korunan kişiye yaklaşmama, varsa silahın teslimi) benzeri tedbir kararları verebilecektir. Böylece özellikle yaşlı, güçsüz, zor durumda kalan mağdur ana ve babaya barınma yeri sağlanması, danışmanlık hizmetleri verilmesi gibi kanunda belirtilen genel tedbirlerin yanında kanunda, tedbirler sınırlı sayıda bulunmadığı için hakim tarafından “benzer tedbirlere” hükmedilebileceği ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle kanunda açıkça belirtilmemekle birlikte, ana ve babanın korunması için çocuğun, evden ve mağdurlardan uzaklaştırılması gerektiğinde, velayet hakkı gereği gibi kullanılmayacağı için şiddet uygulayan çocuğun velayet hakkının düzenlenmesi de gündeme gelebilecektir.

Çocuk ve şiddet ilişkisinde, Çocuk Koruma Kanunu’ndan⁸⁹ (ÇKK) da söz etmek gerekmektedir. 03.07.2005 tarihinde kabul edilen kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek olarak belirtilmektedir (ÇKK md.1). Hükümde yer alan “korunma ihtiyacı olan çocuk” terimiyle bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk kastedilmekteyken, “suça sürüklenen çocuk” terimiyle kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk ifade edilmektedir. ÇKK’ya göre suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk, suça sürüklenen çocuk olarak kabul edilmektedir⁹⁰.

ÇKK, bir taraftan güvenliği tehlikede veya suç mağduru korunma ihtiyacı olan çocuklara, diğer taraftan da suç oluşturan fiili işleyen çocuklara ilişkin hükümleri bir arada içermektedir. Dolayısıyla

88 Cansu Kaya Kızılırmak, “6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da Öngörülen Mülki Amir Tarafından Verilecek Koruyucu Tedbirler” (2020) 78(3) İstanbul Hukuk Mecmuası 1139, 1145. Ayrıca yazar, mülki amire tanınan bu yetkinin, tedbirin türü bakımından sınırlı olmadığından mülki amirin gerek görürse benzeri başka tedbirlere de karar vermekte serbest ve esasen bununla yükümlü olduğunu, ayrıca mülki amirin karar verirken, mağdurun beyanını esas alması ve ispat vasıtaları talep etmemesinin de kanuni yükümlülük olduğunu ortaya koymaktadır.

89 Çocuk Koruma Kanunu, Kanun Numarası: 5395, Kabul Tarihi: 03.07.2005, RG 15.07.2005/ 25876. 24.11.2021 tarihinde yapılan değişiklikle ÇKK md.41’den sonra gelmek üzere başlığı ile birlikte Dördüncü Kısım eklenmiş, bu kısımda aile mahkemeleri tarafından verilen ilam ve tedbir kararlarının çocuğun üstün yararı esas alınarak yerine getirilmesine ilişkin hükümler düzenlenmiştir.

90 Bilgehan Savaşçı Temiz, “Çocuk Ceza Adaleti İlkeleri Çerçevesinde 12-15 Yaş Arası Çocukların Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi” (2023) 14(1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 244, 248.

çocuğun ana ve babaya uyguladığı şiddet fiilinin aynı zamanda ceza hukukuna göre suç teşkil etmesi halinde fiili işleyen çocuğun aksine, ana ve babanın korunma ihtiyacından söz etmek gerektiğinden bu durum, kanunun kapsamına girmemektedir. Buna karşılık fiili işleyen, suça sürüklenen çocuklar söz konusu olduğunda medeni hukukta yer alan tedbirlerle birlikte ÇKK md.5’de yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden de söz edilmelidir. ÇKK md.5’e göre alınacak tedbirlerin çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik olduğu gösterilmekle birlikte Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik⁹¹ md.5’de bu tedbirlerin, yararı göz önünde bulundurularak öncelikle çocuğun, kendi aile ortamında korunmasının sağlanmasının yanında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitim ve öğreniminin desteklenmesini, kişiliğinin ve toplumsal sorumluluğunun geliştirilmesini sağlamaya yöneldiği belirtilmektedir. Bunun sonucunda *ultima ratio* ilkesinin ışığında, bahsi geçen tedbirler alınarak, şiddet içeren fiillerin suç haline gelmeden önce bunların diğer tedbirlerle önlenmeye çalışılmasına yardımcı olması beklenmektedir. *Ultima ratio* ilkesi⁹², ceza hukukuna son çare olarak başvurulacağını, bir anlamıyla ceza hukukunun, diğer hukuk dallarına kıyasla ikincil nitelikte olup ancak soruna daha iyi bir çözüm bulunamadığı takdirde bireysel ve toplumsal çıkarları korumak için devreye gireceğini ifade etmektedir⁹³.

ÇKK md.5’de danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alınması imkanından bahsedilmektedir. Bu tedbirlerin alınmasına, sadece ceza hakimi değil, Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun⁹⁴ md.6’da “Koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler” başlığından anlaşılacağı üzere, aile mahkemesi hakimi de karar verebilecektir⁹⁵. Örneğin uyuşturucu madde etkisindeki çocuğun tedavisi için henüz suç oluşmadan aile mahkemesi tarafından ÇKK md.5(1)/d’ye göre “fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına” yönelik tedbir alınarak, çocuğun ileride para istemek amacıyla ana ve babasına karşı suç teşkil edecek fiili işlemi önlenebilir. Böylece bir yandan çocuğun sağlığı korunurken, diğer yandan da ana ve babanın korunması sağlanabilecektir. Hukuk Genel Kurulu önüne gelen bir uyuşmazlıkta, çocuk mahkemelerinin olmadığı yerlerde suça sürüklenen çocukla ilgili güvenlik tedbirlerinin ceza mahkemesi mi aile mahkemesi mi tarafından alınacağını sorununa çözüm aramıştır⁹⁶. Kararda, suç teşkil eden fiili işlediği iddia edilen çocuk hakkında soruşturma ve kovuşturmanın, ÇKK geçici md.1’e göre Cumhuriyet Başsavcılığı ve bu

91 Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, Yürürlük Tarihi: 24.12.2006, RG 24.12.2006/26386.

92 Bu ilkeye göre örneğin ÇKK md.4’de çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Ozan Ercan Taşkın “Son Çare (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku” (2016) 15(1) Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 59, 62.

93 Nicolas Queloz “Quand la politique pénale est de plus en plus gouvernée par le populisme: inquiétudes d’un pénaliste” (2013) 2-3 Revue fribourgeoise de jurisprudence 103, 105.

94 Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, Kanun Numarası: 4787, Kabul Tarihi: 09.01.2003, RG 18.01.2003/24997.

95 Demet Özdamar, “Çocuk Koruma Kanununda ve Türk Medeni Kanununda Çocuğu Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler” (2011) 76(1) İzmir Barosu Dergisi 52, 94.

96 Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E 2017/2447 K 2018/120, 07.02.2018.

kanuna göre görevli mahkemelerce yürütüleceği, henüz kovuşturma başlatılmayan korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki tedbirlerin ise aile mahkemelerince alınacağı ifade edilmiştir⁹⁷. Hakim, somut olayın özelliklerine göre ana ve babaya şiddet uygulayan çocuk hakkında sınırlı sayıda olmayan bu koruyucu ve destekleyici tedbirlerden duruma uygun düşen hangilerinin alınacağını tespit edecektir. Alınan tedbirlerin, gerektiğinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi diğer kurumlarla koordineli biçimde yürütülmesi sağlanacaktır.

Günümüzde artık taraf olunmayan ancak 6284 sayılı kanun md.1/(2)'de “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve yürürlükteki diğer kanuni düzenlemeler esas alınır.*” ifadesiyle yapılan atıf sebebiyle yine de bir kaynak olarak yararlanılabilecek, uluslararası bir sözleşmeden bahsetmeden geçilmemelidir. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 11.05.2011 tarihinde Türkiye tarafından imzalanmıştır⁹⁸. Sözleşme metni 08.03.2012 tarihli, 28227 sayılı Resmi Gazete’de “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” adıyla Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır. Resmi gazetede yayınlanan çeviride tercih edilen “*aile içi şiddet*” kavramı sözleşmenin İngilizce metninde “*domestic violence*”, Fransızca metninde ise “*la violence domestique*” terimlerinin yerine kullanılmıştır⁹⁹. Konseyin resmi iki dilinden her ikisinde de kullanılan ifade, “*ev içi şiddet*” olarak Türkçe’ye çevrilebilirken, bunun yerine gerek Resmi Gazete’de yayınlanan çeviride gerekse 6284 sayılı kanun md.1/(2)'de “*aile içi şiddet*” kavramı tercih edilmiştir. Sözleşmenin kapsamı md.2’ye göre aile içi şiddet de dahil olmak üzere orantısız şekilde kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi olup taraf devletler, kadın mağdurlara özel olarak dikkat gösterilmekle birlikte tüm aile içi şiddet mağdurları için bu sözleşmenin uygulamasına teşvik edilmektedir. Sözleşme md.3/b’de aile içi şiddet, fail ile mağdurun hali hazırda veya önceden aynı evde yaşayıp yaşamadıklarına bakılmaksızın aile veya ev içindeki, eski veya mevcut durumda eşler veya partnerler arasındaki her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik şiddet olarak tanımlanmıştır¹⁰⁰. İlk bakışta sözleşmenin adının da etkisiyle, sadece erkek tarafından kadına uygulanan şiddeti kapsadığı düşünülebilir. Ancak sözleşmenin

97 ÇKK’nun çocuğun şiddeti hakkındaki önemi sebebiyle zikredilmesine rağmen, konunun genişliği sebebiyle sınırlamaya gitmek zorunlu olduğundan makaleye giriş bölümünde, ceza hukukunun çalışmanın kapsamı dışında tutulacağı ifade edilerek, bu konuda ayrıntılı açıklamadan kaçınılmıştır.

98 İstanbul’da imzalandığı için diğer adı İstanbul Sözleşmesi olmakla birlikte Türkiye, sözleşmeyi ilk imzalayan ülkedir. Sözleşme, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 24.11.2011 tarihli, 6251 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. RG 29.11.2011/28127.

99 Orijinal metinler için bkz: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=210>> Erişim Tarihi 24 Mayıs 2025. Sözleşmenin Fransızca adı: “Convention du Conseil de l’Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l’égard des femmes et la violence domestique”, İngilizce adı: “Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence” şeklindedir.

100 Ev içi şiddet, aile içi şiddetten daha geniş bir kavram olup, kapsamları çoğu zaman kesişmekle birlikte dar anlamıyla aile içi şiddet, fail ve mağdurun aile birliği ilişkisinde bulunmaları gerekliliğini akla getirmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde TMK md.124 vd.da yer alan koşulları sağlayarak aile birliği kurmayan kişilerin sözleşme kapsamına girmedikleri ileri sürülebilecekken, sözleşme metninde partnerlerin de kapsama alınmasıyla ailenin geniş anlamıyla ele alındığı, örneğin nişanlılık sürecinde birlikte yaşayarak henüz aile kurulmadan da fail ve mağdur olunabileceği dikkate alınmalıdır. Bu farka rağmen, çalışmada resmi çeviriye sadık kalınarak, aile içi şiddet terimi tercih edilecektir.

11.05.2011 tarihli Açıklama Raporu'nda, aile içi şiddetin temelde iki türü olduğu, ilkinin eşler ve partnerleri, diğerinin ise ana ve baba ile çocukların arasındaki kuşaklar arası şiddeti kapsadığı, sözleşmedeki aile içi şiddet tanımının her iki tür ve her iki cinsiyet için de eşit şekilde geçerli olduğu açıkça belirtilmektedir¹⁰¹. Raporda ikinci tür aile içi kuşaklar arası şiddetin, bir kişinin çocuğuna veya çocuğun ana ve babasına uyguladığı fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddeti, yaşlı istismarını ya da farklı kuşaklardan iki veya daha fazla aile üyesi arasındaki şiddeti içerdiği ifade edilmektedir¹⁰². Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde taraf devletlere tüm aile içi şiddet mağdurlarına uygulanmasının teşvik edildiği sözleşmenin, sadece eş veya partnerlerin birbirlerine değil çocuğun da ana ve babaya uyguladığı şiddeti kapsadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu sözleşme, çocuğun şiddetinden ana ve babayı koruyan bir düzenlemedir.

Sözleşmede devletin, öncelikle şiddetin önlenmesi için tedbir alması gerekliliği belirtilmiş, bunun yanında risk altındaki kişilerin korunması için caydırıcı cezaların getirilmesi, halkın farkındalığını arttırıcı eğitimler verilmesi gibi farklı tedbirlerden; ayrıca mağduriyet sonrasında destek hizmetlerinin verilmesi, mağdurların emniyetlerinin sağlanması, sığınma evlerinin açılması, yasal haklarına ilişkin hizmetler sunulması yükümlülüğünden bahsedilmektedir. Önleyici tedbirler, ana ve babanın aile içindeki rollerini güçlendirerek, çocuğa karşı kendilerini savunmalarına imkan verirken, mağduriyet sonrası destekler de ana ve babaya tekrar şiddet görmelerinin engellenmesi ve şiddetten uzak yaşamaları konusunda yardımcı olacaktır. Bununla birlikte sözleşmede her bir tarafın, istediği zaman Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bir bildirim yaparak, sözleşmeyi feshedebileceği belirtilmektedir¹⁰³. Türkiye 20.03.2021 tarihinde bu hakkı kullandığından, günümüzde çocuk şiddetine karşı ana ve babanın, bu sözleşmenin sağladığı korumadan yararlanması mümkün değildir¹⁰⁴.

SONUÇ

Aile, sadece hukuki değil psikolojik, sosyolojik, etnik ve tarihsel olmak üzere çeşitli açılardan ele alınabilen bir yapıdır. Aileyi oluşturan kişilerin her biri ayrı bireyler olduğu için aralarında sevgi ve saygının yanında zaman zaman bazı çatışmalar da çıkabilir. Bu çatışmalar şiddete dönüştüğünde, mağdur olan tarafın korunması veya mağduriyetin önlenmesi ya da şiddetin tekrar etmemesi için bazı tedbirler alınması gerekmektedir. Aile içi şiddet genellikle erkek tarafından kadına veya ana ve baba tarafından çocuğa uygulanan şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa durum her zaman bu şekilde olmaz. Çocuk ile ana ve baba arasındaki ilişki, toplumsal, ekonomik ve sosyal

101 11.05.2011 tarihli açıklama raporu Paragraf 41, 8. <<https://rm.coe.int/16800d38c9>> Erişim Tarihi 04 Nisan 2025.

102 11.05.2011 tarihli açıklama raporu Paragraf 42, 8. <<https://rm.coe.int/16800d38c9>> Erişim Tarihi 04 Nisan 2025.

103 İngilizce metinde çekilme anlamına gelen "Denunciation" ifadesi kullanılmakla birlikte Resmi Gazete'de yayınlanan Türkçe metinde "Fesih" ifadesi kullanılmaktadır. Teknik olarak "fesih" kelimesinin, varlığını halen sürdüren çok taraflı bir sözleşme için uygun olmadığı, bunun yerine "çekilme" ifadesinin kullanılması yönünde bkz Kemal Gözler, "Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeleri Feshetme Yetkisi Var mı?" <<https://www.anayasa.gen.tr/ua-sozlesme-fesih.htm>> Erişim Tarihi 05 Nisan 2025.

104 20.03.2021 tarihli, 31429 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 3718 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile sözleşme Türkiye için feshedilmiş, bildirimim Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne ulaştığı tarihten sonraki üç aylık sürenin sonunu izleyen ayın ilk gününden itibaren fesih kararı, yürürlüğe girmiştir.

gelişmelerle yakından ilgilidir. Tarihsel süreçte toplumun değişimi, aile içindeki rollerin değişimini de etkilemiştir. TMK’da “velayetin kapsamı” başlığında çocuk ile ana ve babanın birbirlerine karşı nasıl davranmaları gerektiği genel hatlarıyla düzenlenmiştir. Ancak bazen bu yükümlülüklerin sınırlarının aşıldığı görülmektedir. Aynı zamanda aile içi şiddetin bir çeşidi olan çocuğun ana ve babasına uyguladığı şiddet de bu yükümlülüklerin ihlal edildiği durumlardan biridir.

Çocuğun haklarına karşılık onun da kendisine bakan, eğiten, yetiştiren ana ve babasına karşı bazı yükümlülükleri bulunmaktadır. Çocuk haklarının korunmasına yönelik ve gerekliliğinden şüphe edilmeyecek uluslararası belgelerde çocuk hakları ayrıntılı şekilde düzenlenmekle birlikte çocuğun bu yükümlülüklerinden söz edilmemektedir. Ancak TMK’da çocuğun ana ve babaya şiddet uygulaması ihtimali ortaya çıktığında davranışın önlenmesi veya şiddet uygulandığında bunun tekrar etmemesi ya da sonrasında görülen fiziksel, manevi acıyı azaltmak amacıyla ana ve babanın korunması için çeşitli imkanlar bulunmaktadır. TMK md.346, 347, 348’de yer alan “Çocuğun Korunması” başlıklı hükümler bunlar arasındadır. Bu tedbirler, ilk planda sadece çocuğun korunmasına yönelik olduğu izlenimini vermektedir ancak korumaya ilişkin hükümler, çocuktan yola çıkarak aynı zamanda ailenin ve aile içindeki bireylerin de korunmasına yardımcı olmaktadır. Söz gelimi şiddet eğilimi gösteren çocuğa karşı ana ve babanın çare bulamaması halinde TMK md.346’ya göre psikoloğa yönlendirilme tedbiri uygulanarak şiddetin altında yatan sorun tespit edilerek, ana ve babanın şiddet görmesi engellenebilir ya da şiddet uygulayan çocuğun aile içinde kalması, çoğu zaman ailenin de huzurunu bozacağı için TMK md.347/II’ye göre çocuk başka yere yerleştirilebilir. Şiddetin belli bir derecesinden sonra artık ana ve babanın, çocuğun gelişimini sağlayamayacakları, velayet görevini yerine getiremeyecekleri kabul edilerek TMK md.348’e göre velayet kaldırılabilir. Velayet, ana ve babadan sadece birinden kaldırıldıysa diğerine ait olacak, ikisinden de kaldırıldıysa çocuğa vasi atanacak ve bu andan itibaren artık vesayet hükümleri uygulanacaktır. Velayetin kaldırılması ana ve babanın, çocuğun bakım ve eğitim giderlerini karşılama yükümlülüğünü etkilemeyecektir.

Ana ve babanın malvarlığının da özellikle çocuğun psikolojik şiddeti yoluyla tehlikeye girmesi mümkündür. Ana ve babanın, çocuğun tehdidi ve yapabileceklerinden korkarak onun hiçbir isteğini reddedemeyecek duruma gelmeleri örneğin yaşlı ana ve babanın çocuklarının bedeli çocuğa verilmek üzere tek evlerinin satılmasına karşı çıkamamaları, onların mali durumdaki irade zayıflıklarını göstermektedir. Bu durumda ana ve babanın malvarlıklarının korunması için kendilerine yasal danışman veya kayyım atanması imkanı bulunmaktadır. Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde üstün yararı dikkate alınarak çocuğun, yetişkinlere karşı korunması öncelikli olmakla birlikte bu hükümlerden yola çıkılarak, bunlara ilaveten yasal danışmanlık ve kayyımılığı ilişkin hükümlerden de yardım alınarak ana ve babanın korunması mümkün görülmektedir.

TMK’nın yanında Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve ÇKK gibi bazı kanunlarda da şiddetin önlenmesi ve mağdurların korunması için alınabilecek çeşitli tedbirler öngörülmektedir. Şiddet uygulayan çocuğa karşı ana ve babanın korunması için de bu düzenlemelerde belirtilen ve duruma uygun düşen tedbirlerin alınması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Aebi-Müller RE and Tanner D, “Das behinderte Kind im Zivil-recht” in Franziska Sprecher and Patrick Sutter (eds), *Das behinderte Kind im schweizerischen Recht* (Schulthess Juristische Medien AG 2016).
- Affolter-Fringeli K and Vogel U, Die elterliche Sorge/ der Kindesschutz, Art. 296-317 ZGB – Das Kindesvermögen, Art. 318-327 ZGB – Minderjährige unter Vormundschaft, Art. 327a-327c ZGB Schweizerisches Zivilgesetzbuch, *BK – Berner Kommentar*, (Stämpfli Verlag AG 2016).
- Akçaal M, “İsviçre Medenî Kanunu’na Göre Kayımlık Türleri” (2018) 20(2) DEÜHFD 63-87.
- Akıntürk T ve Ateş D, *Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, (25. Bası, Beta 2024).
- Aksoy Dursun S, “Çocuk ile Kişisel İlişki Kurma Hakkı ve Uygulamadaki Sorunlar” iç Aslı Makaracı Başak, Seda Öktem Çevik ve Gülen Sinem Tek (edr), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması* (Seçkin 2021).
- Akyüz E, “Medeni Kanuna Göre Ana Babanın Çocuğu Yetiştirme Görevi” (1983) 16(1) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 511-529.
- Akyüz E, “Çocuğun Güvenliği İlkesi Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar” (1991) 24(2) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 709-734.
- Breitschmid P, “Art. 272”, in Ruth Arnet, Peter Breitschmid and Alexandra Jungo (eds), *Personen – und Familienrecht Art. 1–456 ZGB – Partnerschaftsgesetz, CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht* (4th edn, Schulthess Juristische Medien AG 2023).
- Biderbost Y, “Art. 307” in Ruth Arnet, Peter Breitschmid and Alexandra Jungo (eds), *Personen – und Familienrecht Art. 1–456 ZGB – Partnerschaftsgesetz, CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht* (4th edn, Schulthess Juristische Medien AG 2023).
- Canarслан G, *Çocuk Malları* (Filiz 2024).
- Ceylan E, “Türk Medeni Kanunu’nda Çocuğun Korunmasıyla İlgili Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi” (2017) 19(Özel Sayı) DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Şeref Ertaşa Armağan 348-375.
- Çağırın ME, *Uluslararası Alanda İnsan Hakları* (4. Bası, Turhan 2020).
- Çağlayan Aygün G, *Karşılaştırmalı Hukuk Bakımından Evlat Edinme ve Sonuçları* (2. Bası, Yetkin 2021).
- Değirmencioğlu, B, “6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un Anayasa Mahkemesi İçtihatları Işığında Değerlendirilmesi” (2023) 167 TBB Dergisi 289-334
- Dural M, Ögüz T ve Gümüş M A, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*, (20. Bası, Filiz 2025)
- Ercoşkun Şenol K, “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Üzerine Bir İnceleme” (2019) 7(13) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 423-459.
- Erdem M, Makaracı Başak A, *Aile Hukuku* (2. Bası Seçkin, 2024).
- Gemalmaz B, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve Türk Hukukunda Çocuğun Bedensel Cezaya Karşı Korunması*, (Legal, 2005).
- Gemalmaz MS, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e kadınlara, Çocuklara ve Azınlıklara Karşı Ayrımcılık, Şiddet ve Sömürü* (Homer 2018) 2107.
- Genç Arıdemir A, “Evlilik Birliğinin Boşanma ile Sona Ermesi Halinde Çocuğun Hukuki Durumu” iç Evgen Gülçin Elçin, Arzu Genç Arıdemir (edr), *Çocuk Hakları Çalışmaları I* (On İki Levha, 2017).
- Gözler K, “Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeleri Feshetme Yetkisi Var Mı?” <<https://www.anayasa.gen.tr/ua-sozlesme-fesih.htm>> Erişim Tarihi 05 Nisan 2025.
- Grassinger EG, *Türk Medeni Kanununda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçüğün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler* (XII Levha 2009).

- Hegnauer C, *Die Gemeinschaft der Eltern und Kinder, Kommentar zu Art. 270-275, BK – Berner Kommentar* (2. Auflage Stämpfli Verlag AG 1999).
- İmamoğlu H, “Yeni Medeni Kanundaki Düzenleme ve Velayete Hakim İlkeler Çerçevesinde Tedip Hakkının Değerlendirilmesi” (2004) 54(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 165 – 190.
- Karabağ Bulut N, “6284 Sayılı Kanun’a Göre Şiddet Uygulayana Yönelik Muayene ve Tedavi Tedbirinin Şartları ve Hukuki Sonuçları” (2020) 40(2) Public and Private International Law Bulletin 965-1022.
- Kaya Kızılırmak C, “İstanbul Sözleşmesi’nin Genel İlkeleri Işığında 6284 Sayılı Kanun’un 4. Maddesi Uyarınca Hakim Tarafından Verilebilecek Koruyucu Tedbirler” (2020) 40(2) Public and Private International Law Bulletin 625-655.
- Kaya Kızılırmak C, “6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da Öngörülen Mülki Amir Tarafından Verilecek Koruyucu Tedbirler”, (2020) 78(3) İstanbul Hukuk Mecmuası 1139-1168.
- Kılıçoğlu A, *Aile Hukuku* (7. Bası, Turhan 2024).
- Köprülü B ve Kaneti S, *Aile Hukuku* (2. Bası, Filiz 1989).
- Maier P, Niderberger K and Hampel S, “Die Berechnung von Unterhaltsbeiträgen bei Patchworkfamilien” (2019) 9(1) Pratique Juridique Actuelle 879-899.
- Maranta L. “Art. 307” in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz and Roland Fankhauser (eds) *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, OFK – Orell Füssli Kommentar* (4th edn, Orell Füssli Verlag AG 2021).
- Mordasini-Rohner CM, “Art. 273” in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz, and Roland Fankhauser (eds) *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, OFK – Orell Füssli Kommentar* (4th edn, Orell Füssli Verlag AG 2021).
- Moroğlu N. “Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi” Türkiye Barolar Birliği Dergisi (2012) 25(99) 357-380.
- Özdamar D, “Çocuk Koruma Kanununda ve Türk Medeni Kanununda Çocuğu Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler” (2011) 76(1) İzmir Barosu Dergisi 52-95.
- Özdemir H. ve Ruhi AC, *Çocuk Hukuku (Ders Kitabı)*, (7. Bası, On İki Levha 2024).
- Polat O, *Şiddet* (3. Bası, Seçkin, 2021).
- Queloz N, “Quand la politique pénale est de plus en plus gouvernée par le populisme: inquiétudes d’un pénaliste” (2013) 2-3 Revue fribourgeoise de jurisprudence 103-122.
- Reyhani Yüksel S, *Velayet Hakkının Anayasal Sınırları* (Legal 2020).
- Sağlam İ, *Turkish Family Law* (On İki Levha, 2019).
- Savaşçı Temiz B, “Çocuk Ceza Adaleti İlkeleri Çerçevesinde 12-15 Yaş Arası Çocukların Cezai Sorumluluğunun Değerlendirilmesi” (2023) 14(1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 244-259.
- Sauthier G D, *La violence des enfants envers leurs parents* (Schulthess Médias Juridiques SA 2018).
- Serozan R, *Çocuk Hukuku* (2. Bası, Vedat 2017).
- Stehli C, “Art. 272” in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz, and Roland Fankhauser (eds) *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, OFK – Orell Füssli Kommentar* (4th edn, Orell Füssli Verlag AG 2021).
- Taşkın OE, “Son Çare (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku” (2016) 15(1) Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 59-91.
- Tekinay SS, *Türk Aile Hukuku* (Fakülteler Matbaası 1982).

- Topuz M, “Çocuğu Kişilik Haklarının Ebeveynine Karşı Korunması” iç Aslı Makaracı Başak, Seda Öktem Çevik ve Gülen Sinem Tek (edr), *Türk Medeni Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları İle Uyumlaştırılması* (Seçkin 2021).
- Uran B, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yorumları Işığında 1982 Anayasası ile Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Karşılaştırmalı İncelemesi” (2014) 13(26) İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 95-126.
- Usta S. “Anne babanın tedip hakkı” (1994) 8 İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 15-18.
- Yağcıoğlu AH, “6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar” (2017) 19 (Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan) DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 913-966.
- Yavuz C, Erlüle F ve Topuz M, *Yeni Vesayet Hukukuna Doğru: Yetişkinlerin Korunması Hukuku* (Beta 2017).
- Yünlü S, *Görüntü Üzerinde Kişilik Hakkı* (On İki Levha 2023).